

Social-
demokratai

**VALSTYBĖ,
kuri VEIKIA**

Lietuvos socialdemokratų partijos rinkimų į Seimą

VIENYBĖS PROGRAMA

2024

TURINYS

3 Įvadas

4 Planas pažaboti išaugusių kainų poveikį žmonių gyvenimui

- 6 Kokybiškos darbo vietos ir orūs darbo santykiai
- 8 Veiksminga kova su skurdu ir socialine atskirtimi
- 9 Deramas dėmesys senjorams
- 10 Socialinių paslaugų plėtra
- 11 Aktyvi būsto politika
- 12 Vartotojų apsauga ir griežta rinkos dalyvių priežiūra
- 13 Efektyvi sveikatos priežiūra ir jos paslaugų prieinamumas
- 16 Pajėgi ir tvari viešųjų finansų sistema

---

19 Lietuvos saugumo ir visuomenės atsparumo stiprinimo planas

- 21 Veiksmingas atgrasymas ir sumani krašto gynyba
- 23 Aktyvi ir konstruktyvi užsienio politika
- 26 Atsparios, atviros ir demokratinės Lietuvos kultūra ir pilietinė tapatybė
- 29 Stipri ir finansiškai pajėgi, decentralizuota ir įtrauki vietos savivalda
- 30 Aktyvi pilietinė visuomenė
- 31 Sumanus valdymas ir kompetentinga valstybės tarnyba
- 33 Efektyvus procedūrinis teisingumas ir viešoji tvarka
- 34 Lyčių lygybės politika

---

35 Lietuvos tvarios ateities kūrimo planas

- 37 Dėmesys vaikams
- 39 Kokybiškas švietimas ir jos visuotinis prieinamumas
- 41 Aukštasis mokslas ir mokymasis visą gyvenimą
- 42 Profesionalusis sportas ir fizinis aktyvumas
- 43 Vlastybės vaidmuo skatinant ekonomikos pažangą
- 45 Atsinaujinanti energetika ir tvari transporto politika
- 49 Gyvybingas kaimas, konkurencingas ir tvarus žemės ūkis
- 51 Aplinkos puoselėjimas ir jos išteklių tausojimas

ĮVADAS

Lietuva – mūsų namai. Tai vieta, kurioje gimsta vienybė – veiklių, pilietiškų, savo šalį mylinčių žmonių bendrystė. Tai saugi užuovėja nuo įvairiausių bėdų – nė vienas nepaliktas likimo valiai. Tai kultūros ir švietimo židinytis. Iš čia sklinda šviesa po visą pasaulį – ryžtas kurti, statyti ir apginti tautos laisvę, puoselėti jos tapatybę ir žmogiškąjį orumą.

Nuo pat įsisteigimo XIX a. socialdemokratai kovojo tik už tokią Lietuvą. Nepriklausomą, stiprią, ginančią kiekvieno žmogaus teises. Įsiliejusią į laisvų Europos tautų bendriją – augančią, klestinčią, pasirengusią atremti bet kokį iššūkį. Mes nepabūgome carinės priespaudos, diktatūros grėsmės, sovietinių represijų. Laisvos ir demokratinės, pilietinę lietuvių stiprinančios valstybės idėjai apginti nuolatos telkėme visus tam pritariančiuosius.

Nebijome imtis atsakomybės ir šiandien – Lietuvai, Europai ir visam pasauliui priėjus kryžkelę. Nuolat brangstantis žmonių gyvenimas, iki pamatų sudrebinta tarptautinė tvarka, staigi gamtos kaita, neprognozuojama dirbtinio proto plėtra ir kiti išradimai, nevaržomai auganti didžiųjų bendrovių įtaka bei pasaulyje plintančių ligų grėsmė – tokiais aplinkybėmis politinis pasirinkimas įgyja lemiamą reikšmę. Atėjo metas iš esmės apsispręsti.

Pasirinkimai yra du. Vienas – leisti dabartiniams valdantiejiems tęsti jų politiką. Politiką, palankią tik tiems, kurie skelbiasi permainų nugalėtojais. Politiką, kuriai vienintelis žmogaus vertės matas – jo kišenės gylis. Politiką, nukreiptą į valstybės vaidmens mažinimą tokiose srityse kaip lygių švietimo galimybių užtikrinimas, sveikata, socialinis saugumas, aplinka be taršos ir kiti viešieji konstituciniai gėriai. Pamirštant kraštiečius, vietoj tarimosi ir išklausymo siūlant abejotinas naujoves.

Kitas kelias – sugražinti valstybę į vėžes, rūpintis ja kaip visų bendruoju reikalu. Lietuva yra čia – kur gimė ir vystėsi mūsų Tauta, per daugelį amžių sukūrusi Lietuvos valstybę. Ji – mūsų visų: ir protėvių, ir dabar gyvenančiųjų, ir ateities kartų. Negalime rūšiuoti žmonių į „sėkmės kūdikius“ ir „runkelius“ ar kitas, atsitiktinumų sąlygojamas skirtis. Kiekvienas žmogus yra brangus, jo balsas – svarbus. Privalome vadovautis teisėtais žmonių lūkesčiais, kylančiais iš šalies pagrindinio įstatymo. Tuo remdamiesi, įgyvendinsime tris didžiuosius uždavinius:

- 1. Pažaboti išaugusių kainų poveikį žmonių gyvenimui:** garantuoti, kad visi Lietuvos žmonės, jauni ir seni, dirbantys ir bedarbiai, moterys ir vyrai, miestų ir kaimų gyventojai, nepaisant jų padėties skirtumų, bus apsaugoti nuo skurdo, gaus gerą sveikatos priežiūrą ir turės visas galimybes gyventi oriai.
- 2. Paruošti patikimą valstybės ir visuomenės apsaugą pavojaus atvejui:** garantuoti, kad Lietuvos valstybė ir visuomenė bus pasirengusi atremti galimas civilines ir karines grėsmes, aktyviai sieks stiprinti Europos ir transatlantinę partnerystę, visuomenė bus labiau pilietiška, susitelkusi, toliau puoselės demokratiją.
- 3. Pakloti tvirtus pamatus ateities kartoms:** garantuoti, kad visi Lietuvos vaikai, šiandien ir ateityje, neskurstų, įgytų kokybišką išsilavinimą, džiaugtųsi švaria aplinka, norėtų čia likti, gyventi ir dirbti.

PLANAS PAŽABOTI IŠAUGUSIŲ KAINŲ POVEIKĮ ŽMONIŲ GYVENIMUI

- Kokybiškos darbo vietos ir orūs darbo santykiai
- Veiksminga kova su skurdu ir socialine atskirtimi
- Deramas dėmesys senjorams
- Socialinių paslaugų plėtra
- Aktyvi būsto politika
- Vartotojų apsauga ir griežta rinkos dalyvių priežiūra
- Efektyvi sveikatos priežiūra ir jos paslaugų prieinamumas
- Pajėgi ir tvari viešųjų finansų sistema

Per pastaruosius ketverius metus Lietuvą sukrėtė kainų šokas. Mūsų šalyje infliacijos augimo tempai buvo vieni didžiausių visoje Europos Sąjungoje. Jie dvigubai viršijo ES vidurkį. Tokio kainų šuolio nematėme jau daugiau nei ketvirtį amžiaus.

Šią kainų krizę pirmiausia lėmė pasaulio prekybos grandinių sutrūkinėjimas, sudėtinga ekonomikos būklė nusiūgus pandemijai. Padėtis dar labiau paaštrėjo Rusijai vėl užpuolus Ukrainą. Jis ypač paskatino energijos ir maisto kainų šuolį. Ne paskutinis vaidmuo čia tenka ir daliai stambaus verslo, siekusio pasinaudoti šia padėtimi tam, kad padidintų savo pelnus.

Vertiname šį kainų šuolį kaip ilgalaikį asimetrinį šoką, kuriam suvaldyti būtini neatidėliotini darbai. Užtikrinsime didesnę žmonių pajamų apsaugą, imsime įstatymų pataisų, kad būtų sutramdytas dalies rinkos dalyvių godumas ir mažinamas atotrūkis tarp turtingųjų ir nepasiturinčių mūsų piliečių. Dabartinė vyriausybė ir kai kurie ekonomistai ramina – nieko daryti nereikia, esą infliacija jau sulėtėjo, ir ilgai kainos nukris savaime. Esame įsitikinę, kad tai trumparegiškas požiūris. Kainų augimas ir jo padariniai didelei visuomenės daliai yra skaudūs ir ilgalaikiai.

Pirmiausia, mūsų valstybė turi būti pasirengusi įvairiems scenarijams. Ekspertų vertinimu, žymi šio kainų pakilimo dalis apskritai lieka nepaaiškinta. Tarptautiniai konfliktai, kurių vis daugiau, sujaukta ir sutrikusi prekyba, įvairūs kiti veiksniai, kurių dalies net negalime nuspėti, gali ir toliau lemti palaikyti aukštas kainas ir tolesnį jų augimą Lietuvoje.

Negana to, dar iki šios krizės Lietuvoje pajamų ir turto nelygė buvo viena didžiausių visoje Europos Sąjungoje. Energetinio skurdo, kai asmenys yra nepajėgūs pakankamai šildyti būsto ar gauti reikalingų su energijos tiekimu susijusių paslaugų už prieinamą kainą, rodikliai – taip pat vieni aukščiausių tarp ES valstybių narių. Ši infliacija pirmiausia smogė mažiausias pajamas gaunantiems žmonėms. Dėl to stiprėja neteisybės jausmas, ardomi valstybės ir jos gyventojų solidarumo pamatai. Todėl Lietuvai gyvybiškai būtina atkurti socialinį teisingumą.

Padėtį apsunkino ir Europos centrinio banko politika – ilgą laiką palaipsniui kelti bazinių palūkanų normas. Padariniai Lietuvai buvo skaudūs: šeimas prislėgė nepakeliamos būsto paskolų palūkanos; išliekant aukštai infliacijai, sulėtėjo ekonomikos augimas, net fiksuotas jos nuosmukis. Smulkusis ir vidutinis verslas susidūrė su problemomis dėl sumažėjusių galimybių skolintis, kad galėtų vystyti savo veiklą. Padėtis Europos elektros ir dujų rinkose taip pat lieka įtempta – tiek dėl karo Ukrainoje, tiek dėl įvairių nenumatytų aplinkybių.

Galiausiai būtina atsižvelgti į tarptautinių institucijų ir nacionalinių vartotojų teisių apsaugos organizacijų surinktus duomenis, kad kai kurie verslininkai, naudodamiesi susidariusia padėtimi, nepagrįstai kelia įvairių prekių ir paslaugų kainas. Valstybės kapitalo energetikos įmonei „Ignitis grupė“ skaičiuojant rekordinius pelnus, jos klientai jokio palengvėjimo nepajuto – priešingai. Todėl svarbu įtvirtinti saugiklius ir sugriežtinti kainų reguliavimo taisykles, kad gyvybiškai svarbias, esmines paslaugas teikiančios įmonės nesivadovautų tik pelno siekiu, kai daugelis žmonių vos gali išgyventi.

Viešojo sektoriaus įstaigų bei valstybės nustatytų privalomų paslaugų teikėjų darbas taip pat negali būti grindžiamas pelno siekiu ar panašiais naudos išskaičiavimais. Valdančiųjų pastangos leisti palaipsniui privatizuoti švietimo ir sveikatos apsaugos paslaugų teikimą tik dar labiau didina visuomenės atskirtį ir mažina viešųjų paslaugų prieinamumą.

Tam, kad Lietuvos valstybė galėtų atlaikyti tokias kainų audras, būtinas solidus finansinis pamatas. Tuo tarpu mūsų šalyje per biudžetą perskirstomas mažiausias bendrojo vidaus produkto nuošimtis visoje Europos Sąjungoje. Deja, dabartinė valdžia, per visą kadenciją neturėjusi aiškios strateginės krypties, nesiėmė jokių realių priemonių šiai padėčiai taisyti.

Kokybiškos darbo vietos ir orūs darbo santykiai

Igyvendinsime aktyvią darbo rinkos politiką. Stebėdami darbo rinką, ypatingą dėmesį skirsime demografiniams pokyčiams ir permainoms darbo rinkoje, ir savo strategiją grįsime išsamiais prognozėmis. Taikysime priemones užimtumui didinti, darbo našumui skatinti ir darbo užmokesčiui augti. Būtina reaguoti į pokyčius darbo rinkose: didėja darbo jėgos įvairovė, plinta naujos darbo formos, ilgėja ir vis įvairesnis tampa profesinis gyvenimas, didėja darbo jėgos pasiūlos ir paklausos disbalansas, vyksta technologiniai pokyčiai ir skaitmeninė revoliucija, dėl to stiprėja darbuotojų nesaugumo jausmas. Todėl privalėsime peržiūrėti darbo kodeksą, pirmenybę teikdami darbuotojų, kaip silpnesnės darbo santykių pusės, teisių apsaugai bei darbuotojų, dirbančių pagal netipines darbo sutartis, apsaugai. Taip pat svarbu persvarstyti ir liberalizuoti streikų tvarką, kuri šiuo metu – griežčiausia Europos Sąjungoje, bei įtvirtinti įpareigojimą, kad kiekvienos valstybės ir savivaldybės valdomos įmonės valdyboje atsirastų darbuotojų atstovas.

Skatinsime darbdavius, kurie sąžiningai elgiasi ir tariasi su savo darbuotojais – pavyzdžiui, suteikdami prioritetą viešuosiuose pirkimuose visoms įmonėms, kuriose galioja **kolektyvinės sutartys**. Sieksime, kad palaipsniui augtų kolektyvinių sutarčių aprėptis: iki 2030 m. ji apimtų iki 80 proc. darbuotojų. Esame už tai, kad būtų atkurtos trišalės tarybos apskrityse ir stiprinamos jų kompetencijos, įsteigtas nepriklausomas Trišalės tarybos sekretoriatas.

Kovosime su nelegaliu darbu bei stiprinsime darbuotojų saugą ir sveikatą darbo vietose. Stiprinsime Valstybinės darbo inspekcijos galias, įskaitant teisę tikrinti darbo vietas be išankstinio įspėjimo. Į kovą su nelegaliu darbu skatinsime aktyviau įsitraukti profesines sąjungas. Taip pat griežtinsime darbdavių atsakomybę ir taikysime prevencines priemones, tokias kaip informavimas apie neigiamus nelegalaus ir nedeklaruoto darbo padarinius, darbuotojų konsultavimas pasitelkiant pasitikėjimo linijas. Užtikrinsime, kad Darbo inspekcija ir kitos atsakingos institucijos veiksmingai bendradarbiautų su Europos darbo institucija darbuotojų judumo ir teisių klausimais.

Koreguosime nedarbo draudimo sistemą. Nedarbo išmokų dydis ir terminai turi atitikti darbo ieškančiųjų poreikius, kad jie galėtų tinkamai pasirengti darbo rinkai, būti ekonomiškai aktyvūs, kad apsaugotume juos nuo skurdo rizikos. Dėl įmokų dydžių socialiniai partneriai (darbuotojai ir darbdaviai) turi tartis per kolektyvines derybas, atsižvelgdami į nedarbo lygio tendencijas.

Kartu su socialiniais partneriais įgyvendinsime ES direktyvą dėl deramo minimaliojo užmokesčio, kad užtikrintume dirbančiųjų apsaugą nuo skurdo. Kiekvienas dirbantis turi teisę gauti tinkamo dydžio minimalias pajamas, užtikrinančias gyvenimą orumo nežeminančiomis sąlygomis, galimybe įsigyti būtinųjų prekių ir paslaugų.

Priimsime viešojo sektoriaus atlyginimų tvarios raidos strategiją, kuri leis užtikrinti deramą visų viešojo sektoriaus darbuotojų pajamų apsaugą. Vykdysime įsipareigojimus didinti *mokytojų, gydytojų, slaugos darbuotojų, mokslininkų, kultūros ir socialinių darbuotojų, ugniagesių, teisėsaugos pareigūnų, valstybės tarnautojų* ir kitų viešojo sektoriaus darbuotojų algas.

- Aktyvi darbo rinkos politika
- Sąžiningas darbdavio elgesys su darbuotojais
- Kova su nelegaliu darbu, darbuotojų saugos ir sveikatos darbo vietose stiprinimas
- Nedarbo draudimo sistemos korekcijos
- ES direktyva dėl deramo minimaliojo užmokesčio
- Viešojo sektoriaus atlyginimų tvarios raidos strategija

Veiksminga kova su skurdu ir socialine atskirtimi

Įgyvendinsime minimalių pajamų sistemos pokyčius, kurie padės iš skurdo spąstų išvaduoti kuo daugiau žmonių. Pirmiausia – našlaičius, bedarbius, nepilnas šeimas, vienišus asmenis, žmones su negalia. Sieksime, kad piniginės socialinės paramos dydis prilygtų vieno asmens minimalių vartojimo poreikių dydžiui. Švelninsime reikalavimus, taikomus besikreipiantiems dėl socialinės paramos, kad šalyje žymiai sumažėtų absoliutaus skurdo lygis. Svarbu didinti ir šalpos senatvės bei šalpos neįgalumo pensijas, kad jų pakaktų būtiniams žmonių poreikiams.

Imsimės būtinų priemonių, kad palengvintume naštą skolų prislėgtoms šeimoms ir gyventojams. Lietuvoje net dešimtadalis gyventojų turi įsiskolinimų, perduotų antstoliams priverstiniam išieškojimui, o taikomos išskaitos iš darbo užmokesčio vienos griežčiausių visoje Europos Sąjungoje. Remdamiesi geraisiais kitų ES valstybių narių pavyzdžiais, mažinsime išskaitas iš minimalios mėnesinės algos, didinsime ir indeksuosime ribą, tik kurią peržengus iš skolininko galima išieškoti jam priklausantį būstą, automatiškai nuskaitysime nedideles skolas išskyrus piktnaudžiavimo atvejus, teiksime specializuotas skolų valdymo paslaugas, plėsimė skolų pripažinimo beviltiškomis taikymą, sukursime pajamų šaltinių nustatymo sistemą, mažinsime skolų valdymo administracinę naštą darbdaviams.

Įstatymiškai įtvirtinsime, kad prieiga prie elektros energijos, šildymo bei švaraus vandens yra kiekvieno žmogaus teisė. Garantuosime, kad nė vienas Lietuvos gyventojas dėl savo skolų ar kitų bėdų nebūtų paliktas be šių bazinių viešųjų paslaugų. Taip pat sieksime, kad kiekvienam gyventojui nepriklausomai nuo jo gyvenamosios vietos būtų lengvai prieinamos telekomunikacijos, interneto, pašto, bankų, taip pat administracinių įstaigų, teisėsaugos ir kitos būtinosios socialinės paslaugos.

Neleisime švaistyti maisto. Maisto kainoms Lietuvoje pasiekus neregėtas aukštumas, skurdžiai gyvenantys žmonės vis sunkiau išgali prasimaitinti. Tačiau daug maisto dėl maisto operatorių veiklos tiesiog išvaistoma – tai nepateisinama. *Keisime paskutinės dienos galiojimo maisto pardavimo tvarką*, kad nebūtų delsiama maisto produktus perduoti nevyriausybinėms labdaros organizacijoms. Vykdydysime sistemingą maisto utilizavimo stebėseną. Įpareigosime prekybininkus skelbti informaciją apie išmetamo maisto kiekius ir pranešti, kokioms konkrečioms organizacijoms perduodamas maistas. Priimsime reikalingus PVM įstatymo pakeitimus, kad prekybininkai turėtų paskatą neperlaikyti neparduotų maisto prekių.

Į sprendimų skurdui įveikti priėmimą ir įgyvendinimą įtrauksime skurdo mažinimo organizacijas. Jų dalyvavimas turi būti užtikrintas visuose etapuose: pradedant politikos formavimu, politikos tikslų iškėlimu bei konkrečių priemonių parinkimu ir baigiant įgyvendinimu vietos savivaldos lygmeniu.

Deramas dėmesys senjorams

Dalyvavimas antrosios pensijų pakopos sistemoje nebus privalomas. Užtikrinsime dalyvių apsaugą ir jų teises, sudarysime galimybes pasitraukti iš sistemos ir pasiimti sukauptas lėšas, o sukakus pensijiniam amžiui ar Sodrai paskyrus išankstinę pensiją bus galima nuspręsti: gauti periodines išmokas ar pasiimti visas sukauptas lėšas iš karto. Skatinsime ir remsime kolektyvinio dalyvavimo profesinių pensijinių fondų kūrimąsi.

Sieksime, kad būtų patvirtinta ir įgyvendinta vyresnio amžiaus visuomenės poreikiams skirtos „sidabrinės ekonomikos“ **plėtros strategija**, kuri apimtų galinčių ir norinčių dirbti senjorų išlaikymo darbo rinkoje priemones (lankstesnis darbo grafikas, perkvalifikavimo programos, mokesčių lengvatos darbdaviams, įdarbinantiems pagyvenusius žmones), taip pat sveikatinimo, sveikatos priežiūros, rehabilitacijos ir socialinės pagalbos sprendimus, aktualius dirbantiems senjorams.

Mažinsime senjorų skaitmeninę atskirtį. Tie, kurie neturi prieigos prie technologijų ir žinių, kaip jomis pasinaudoti, praranda galimybes, susijusias su švietimu, sveikatos priežiūra, darbo rinka, finansinėmis paslaugomis. Pagal vyresnio amžiaus gyventojų naudojimosi internetu rodiklius Lietuva – žemiau ES vidurkio. Būtina skatinti įgūdžių įgijimą, interneto paslaugų teikimą bibliotekose, įrangos subsidijavimą, kartu užtikrinant, kad esminės viešosios paslaugos būtų prieinamos ir ne skaitmeniniu būdu.

Imsimės sisteminių priemonių **naikinti diskriminaciją dėl amžiaus**, panaudoti senjorų sukauptą patirtį ir žinias, užtikrinti paslaugų prieinamumą. Drauge su nevyriausybinėmis organizacijomis spręsimė „nematomo“ smurto problemas, su kuriomis susiduria labiausiai pažeidžiami senjorai: vyresnio amžiaus moterys, proto ir psichikos negalia turintys senjorai ir tie, kuriems sunku judėti. Plėsimė senjorų galimybes aktyviai dalyvauti kultūriniame, socialiniame ir pilietiniame Lietuvos gyvenime.

Socialinių paslaugų plėtra

Socialinių darbuotojų teikiamos paslaugos – tai investicija, kurianti valstybei ekonominę naudą ir saugią aplinką jos piliečiams. Šių paslaugų poreikis nuolat didės mūsų senėjančioje visuomenėje. Todėl nuosekliai **plėsime socialines paslaugas ir jų infrastruktūrą**, didinsime prevencinių paslaugų apimtį: tam būtina kooperuoti valstybės ir savivaldybių biudžetų, Europos Sąjungos struktūrinių fondų ir privačias lėšas. Kursime saugias darbo sąlygas socialiniams darbuotojams, rūpinsimės jų derama kvalifikacija ir atlygiu.

Privalome įgyvendinti Jungtinių Tautų (JT) neįgaliųjų teisių konvenciją. Įgyvendinimo **tebelaukia nemažai JT Neįgaliųjų teisių komiteto rekomendacijų**. Turime pertvarkyti neveiksnumo institutą ir pripažinti visų negalią turinčių asmenų žmogaus teises. Imsimės visų būtinų priemonių, kad būtų paspartintas aplinkos, fizinių ir informacinių sąlygų pritaikymas negalią turintiems asmenims viešajame ir privačiame sektoriuose, taip pat griežtinsime stebėjimą, kaip šių reikalavimų laikomasi. Turi būti užtikrinta žmonių su negalia teisė bendruomenėje gyventi savarankiškai ir visavertiškai, įskaitant teisę į asmeninį asistentą, galimybę rinktis gyvenamąją vietą ir reikiamas prekes bei paslaugas. Užtikrinsime, kad atvejo vadyba žmonėms su negalia ir jų šeimoms taptų prieinama paslauga. Sukursime integruotų socialinės globos ir slaugos paslaugų, teikiamų namuose, sistemą pagyvenusiems asmenims ir žmonėms su negalia. Sukursime pagalbos mechanizmą, skirtą moterims ir vyrams, kurie vieni augina vaikus su negalia, taip pat slaugantiems sergančiuosius bei prižiūrintiems suaugusius asmenis su negalia.

Aktyvi būsto politika

Būsto prieinamumas turi tapti strateginiu valstybės tikslu, todėl parengsime strateginę būsto prieinamumo didinimo programą. Ja sieksime didinti paramą apsirūpinant būstu mažas pajamas gaunantiems ir pažeidžiamiems asmenims, sukursime sąlygas sparčiau gerinti būsto kokybę ir energinį naudingumą, užtikrinsime tikslinę paramą jaunoms šeimoms, didinsime būsto pasiūlą. Užtikrinsime, kad būtų tenkinamas kokybiško socialinio būsto poreikis ir kad būstas būtų suteikiamas būtent tiems žmonėms, kuriems jo labiausiai reikia. Sieksime, kad didėtų municipalinio būsto pasiūla ir prieinamumas. Sutvarkysime būsto nuomos rinką, įstatymiškai suderinsime nuomininkų ir savininkų interesus. Būtina spręsti būsto sunkiai ieškančių šeimų su vaikais ir vienišų mamų problemas, nes būsto savininkai linkę tokius nuomininkus atstumti, šios ir kitos nuomininkų grupės diskriminuojamos. Sieksime, kad plėstųsi legali, rašytinėmis sutartimis grindžiama nuomos rinka. Taip pat plėsimė būsto nuomos kaštų dalies kompensacijos mechanizmą.

Šalies miestuose, kuriuose yra kompaktiški daugiabučių rajonai, turi būti skatinama kvartalinė **daugiabučių namų renovacijos programa**, labiau remiant mažiau pasiturinčias šeimas. Turime siekti renovacijos darbų spartos, kokybės ir tvarumo. Todėl įsipareigojame vykdyti šiuolaikišką skydinę daugiabučių namų renovaciją, kuriai naudojamos tvarios medžiagos, ir padengti iki 50 proc. renovacijos išlaidų. Inicijuosime ESCO (energetinių paslaugų bendrovės (angl. Energy Service Company) modelio taikymą: renovaciją vykdančios energijos tiekimo (paslaugų) įmonės sudarys ilgalaikės sutartis su butų savininkais, o renovacijos sąnaudas padengs sutaupytos šilumos sąskaita. Taip pat remtina mažoji renovacija, greičiau ir pigiau atliekant tik būtiniausius darbus šilumos taupymui padidinti. Vyriausybė skatins ir rems vietos savivaldybes, kad, vykdant pastatų renovaciją, būtų kompleksiskai tvarkoma ir gyvenamoji aplinka. Sukursime realias paskatas kurtis daugiabučių namų energijos bendrijoms.

Pertvarkysime būsto priežiūros politiką ir sukursime instrumentus, kuriais valstybė ir savivaldybės padėtų žmonėms lengviau ir lanksčiau prižiūrėti savo būstą. Siekiant gerinti būsto kokybę, neišvengiamai reikės atnaujinti būsto administravimo politiką. Būtina suteikti pagalbą tiems, kuriems sunku suprasti daugiabučio priežiūros procesus ar pasirūpinti priežiūra, taip pat svarbu sukurti lanksčią mokėjimo sistemą, atsižvelgiant į individualius gyventojų poreikius, pvz., atnaujinant balkonus daugiabučiuose. Galiausiai spręsimė daugiabučius prižiūrinčių bendrovių paslaugų kainų problemą – jos vis dar išpūstos ir neatitinka rinkos vertės, taip pat įvertinsime namų administratorių vaidmenį, kurie nelinkę paisyti gyventojų interesų.

Vartotojų apsauga ir griežta rinkos dalyvių priežiūra

Įpareigosime atsakingas institucijas **įdėmiau stebėti galimus nesąžiningus prekybininkų susitarimus** ir griežčiau bausti atskleistų kartelinių susitarimų dalyvius. Taip pat skatinsime atsakingas valstybės institucijas šiais klausimais glaudžiau bendradarbiauti su nevyriausybinėmis vartotojų teisių gynimo organizacijomis. Ginsime kontrolės ir audito įstaigų nepriklausomybę ir stiprinsime jų atsparumą interesų grupių spaudimui, imsime priemonių, kad Lietuvos rinka būtų apsaugota nuo nesąžiningos konkurencijos: tam panaudosime visuotinai pripažintas ir įstatymais įtvirtintas antidempingo ir kitas rinkos apsaugos priemones.

Pažabosime stambių korporacijų piktnaudžiavimą. Neleisime gamybos, finansų, energetikos, prekybos ir internetinių paslaugų gigantams kurti monopolijų, nepagrįstai kelti kainų ir pažeidinėti vartotojų teisių. Reikalausime, kad Europos Komisija griežčiau taikytų konkurencijos įstatymus tose srityse, kurios susijusios su būtinosiomis paslaugoms. Reikalausime skirti sankcijas įmonėms, nusižengusioms konkurencijos įstatymui. Dalyvaudami ES teisėkūroje sieksime įpareigoti socialinius tinklus ir žiniasklaidos priemones valdančias kompanijas užkirsti kelią melagingos informacijos ir propagandos sklaidai bei numatyti atsakomybę už šių reikalavimų pažeidimus.

Efektyvi sveikatos priežiūra ir jos paslaugų prieinamumas

Siekdami didinti vidutinę sveiko gyvenimo trukmę, parengsime Lietuvos sveikatos strategiją 2025–2035 metams remdamiesi visuomenės sveikatos mokslo ir sveikatinimo technologijų pažanga. Didinsime sveikatinimo paslaugų prieinamumą, vykdysime plačią visuomenės informavimo apie sveikatą kampaniją, skatinsime įsitraukti bendruomenes, stiprinsime visuomenės sveikatos biurų bei pirminės asmens sveikatos priežiūros sąveiką su specializuota medicinos grandimi. Išplėsime šiuolaikinių technologijų taikymą lėtinėmis ligomis sergančiųjų stebėsenai, aktyviai įtrauksime nevyriausybines organizacijas į sveikatos raštingumo ugdymą. Kenčiantiesiems nuo įvairių priklausomybių padėsime sugrįžti prie sveikos gyvensenos. Diegsime aktyvias prevencines programas.

Skatinsime sveikatos stiprinimo paslaugas. Skatinsime sveikatingumo paslaugų srities vystymą, viešojo ir privataus sektorių partnerystę ugdant sportą ir sveikatą, ankstyvąjį ir visą gyvenimą trunkantį sveikatos raštingumo ugdymą. Rengsime „sveikų miestų“, „sveikų mokyklų“, „sveikų darželių“ iniciatyvas. Ugdydami sveikatos raštingumą, įtrauksime švietimo įstaigas, šalies bibliotekas ir visuomenės sveikatos biurus. Stiprinsime sveikos gyvensenos specialistų tinklą, jų ryšį su pirminės sveikatos priežiūros įstaigomis ir visuomenės sveikatos biurais. Didinsime Lietuvos kurortų vaidmenį vykdant ligų prevenciją ir stiprinant sveikatą.

Gerinsime psichinę sveikatą. Formuodami politiką ir ją įgyvendindami laikysimės biopsichosocialinio modelio. Tai reiškia, kad mažinsime psichinės sveikatos sistemos priklausomybę nuo vaistų ir didinsime psichoterapinių paslaugų prieinamumą visoje šalyje, įskaitant nuotolineis paslaugas. Išskirtinį dėmesį skirsime psichikos sveikatos strategijai įgyvendinti ir savižudybių skaičiui mažinti.

Stiprinsime alkoholio ir narkotikų prevenciją, skirdami daugiau dėmesio ir lėšų informacinėms prevencijos programoms, kad informacija apie neigiamą šių medžiagų žalą pasiektų mokyklas, darbovietes, medicinos ir reabilitacijos įstaigas, pasitelkiant visuomenės informavimo kanalus. Tinkama informacija, apsišvietimas, žinios gali reikšmingai prisidėti prie kovos su priklausomybėmis. Mokyklose diegsime prevencines stebėsenos priemones. Skirsime pakankamai lėšų priklausomų žmonių gydymui: tiek lengvos formos programoms, tiek ir reabilitacinėms klinikoms, nes šiuo metu valstybė nesuteikia savalaikės ir tinkamos pagalbos žmonėms, norintiems išgyti nuo priklausomybių. Parengsime kompleksinę, mokslu paremtą narkotikų daromos žalos mažinimo programą.

Įgyvendinsime nacionalinę epidemiologinę programą. COVID-19 atskleidė liūdną tiesą: pasaulio valstybės, įskaitant ir Lietuvą, nėra pakankamai pasirengusios atremti pasaulines infekcijų grėsmes, kitus sveikatai pavojingus klimato kaitos ir aplinkos taršos iššūkius. Tai suprasdami įgyvendinsime vieningą nacionalinę epidemiologinę programą, už kurią bus atsakingas vyriausiasis šalies epidemiologas. Ši programa apims deramai finansuojamą imunizaciją ir plataus užmojo informacinę kampaniją, skirtą šviesti visuomenę apie vakcinų naudojimą, jų saugumą, efektyvumo kontrolę ir būtinumą, siekiant apsaugoti visuomenę nuo pavojingų infekcinių susirgimų grėsmės.

Mažinsime eiles. Pertvarkysime šeimos gydytojų išrašomų siuntimų pas specialistus tvarkas. Išplėsime medikų (ypač slaugytojų) rengimo apimtį bei naikinsime reglamentus, reikalaujančius perteklinių darbuotojų skaičių ir ribojančius paslaugų teikimą ten, kur to visai nereikia. Tokiu būdu mažinsime darbuotojų sveikatos sektoriuje trūkumą. Užtikrinsime, kad šeimos gydytojo komanda taptų sveikatos sistemos ašimi: ji turi spręsti daugumą sveikatos problemų. Užtikrinsime klasterinę šeimos gydytojo komandos ir specialistų integraciją, kad žmonės galėtų greičiau gauti klinikinės konsultacijas. Taupysime gydytojų darbo laiką, užkardydami biurokratizmą sveikatos sistemoje, atskirdami gydomąjį ir administracinį darbą, užtikrindami greitesnį el. sveikatos priemonių veikimą, vieną, bendrą ir sklandžią pacientų registraciją internetu į visas šalies gydymo įstaigas, plėsdami konsultacijas telefonu bei aktyvią ir nuotolinę lėtinėmis ligomis sergančių ligonių sveikatos būklės stebėseną. Įvesime specialistų planavimo sveikatos sektoriuje programas, skelbsime valstybės užsakymus reikiamiems specialistams paruošti. Plėsimė rezidentūros bazes visoje Lietuvoje.

Įgyvendinsime efektyvią vaistų politiką. Lėtinėmis ligomis sergantys pacientai privalo būti gydomi efektyviausiais vaistais, o vaistų politikos kūrėjai turi atsižvelgti į pacientų bei jiems atstovaujančių organizacijų nuomonę. Lėšų taupymas nėra tikslas savaime. Ilgalakis į žmones orientuotos ir socialiai atsakingos valstybės tikslas – sumažinti pacientų išlaidas sveikatos apsaugai, o ne tik priemokas už valstybės kompensuojamuosius vaistus. Sudarysime galimybes ne tik medikams, bet ir pacientams pasitikrinti vaistų suderinamumą su paciento mityba ir maisto papildų vartojimu. Pagreitinsime naujų vaistų nuo širdies ir kraujagyslių bei onkologinių ligų prieinamumą pacientams. Trumpinsime naujų Europos Sąjungoje jau patvirtintų medikamentų įvedimo į Lietuvos rinką laikotarpį. Retomis ligomis sergantys pacientai per ilgai laukia reikalingos valstybės pagalbos. Būtina didinti finansavimą vaistams, skirtiems retų ligų gydymui, kompensuoti.

Sprendžiant vaistų kainų politikos, vaistų prieinamumo ir įperkamumo klausimus, didelis vaidmuo turi tekti gydytojo, paciento ir vaistininko bendradarbiavimo stiprinimui. Vaistininko indėlis ir farmacinės rūpybos plėtra turi padėti padidinti vaistų vartojimo priežiūrą, jų suderinamumą. Kompensuojamų vaistų receptų pratęsimas irgi gali būti suteiktas farmacininkams, suderinus tai su šeimos gydytoju. Būtina užtikrinti farmacijos konsultacijas pacientams vaistinėse. Skatintina telefoninės vaistininkystės plėtra, ypač galinti padėti regionuose gyvenantiems žmonėms. Būtina užkirsti kelią Lietuvoje plintančiai didmeninės vaistų prekybos ir vaistinių tinklų vertikaliai koncentracijai. Tuo tikslu būtina plėsti netinklinių vaistinių skaičių. Didmeninio ir mažmeninio vaistų platinimo įmonių atskyrimas padėtų didinti konkurencingumą vaistų rinkoje ir riboti nesąžiningą vaistų kainų didinimą. Didelį dėmesį būtina skirti racionaliam vaistų ir maistų papildų vartojimui.

Užtikrinsime kokybiškų sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą. Plėsimė valstybės finansavimą pirminės sveikatos priežiūros grandims ir odontologinei pagalbai. Dėsime visas pastangas, kad pacientai nemokėtų jokių priemokų už sveikatos draudimu garantuotas ir iš biudžeto apmokamas paslaugas. Privačios įstaigos, siekiančios gauti privalomojo sveikatos draudimo lėšas, turės atsisakyti dabartiniu metu taikomų priemokų. Taip pat sukursime vieningą sistemą, kurioje nepriklausomai nuo to, ar paslaugos bus teikiamos šalies, regiono ar rajono lygmens gydymo įstaigoje, pacientams bus užtikrinta galimybė gauti vienodai kokybiškas sveikatos priežiūros paslaugas pagal nacionaliniu lygiu standartizuotas diagnostikos ir gydymo metodikas. Sumažinsime regioninius sveikatos netolygumus, prioritetiškai finansuodami pagal sveikatos rodiklius atsiliekančias teritorijas bei atkurdami dabartinės valdžios nepagrįstai susiaurintą gydymo ir stacionarinės slaugos paslaugų rajonų gydymo įstaigose teikimą. Rajonų, kuriuose paslaugų teikimo atstatymas bus neįmanomas, gyventojams užtikrinsime nemokamą transportavimą į reikiamas gydymo įstaigas. Gydytojų padėjėjai pildys paciento sveikatos duomenis informacinėje sistemoje „E-sveikata“, o gydytojai ir pacientai matys visus paciento duomenis vienoje informacinėje sistemoje. Į sveikatos priežiūros paslaugų teikimą įtrauksime vaistininkus. Žymiai išplėsimė telemedicinos paslaugas. Sustiprinsime infarkto, insulto gydymo klasterius, įvesime naujus politraumų ir onkologijos klasterius, plėsimė geriatrinės medicinos prieinamumą rajonų ligoninėse ir suaktyvinsime retų ligų gydymą pasinaudodami Europos retų ligų gydymo referenciniais tinklais. Diegsime lėtinėmis ligomis sergančių asmenų aktyvią dispanserizaciją. Įgyvendinsime kompleksinę daugiafunkcinę programą „Europa įveikia vėžį“.

Gerinsime gydytojų ir slaugytojų darbo sąlygas. Susiesime medikų pajamų augimą su vidutiniu darbo užmokesčiu bei gyventojams teikiamų paslaugų apimties augimu. Būtina peržiūrėti medikų socialines garantijas nacionaliniu lygmeniu, skatinant medikus dirbti viešajame sektoriuje, ypač tose vietose, kur jų labiausiai trūksta. Mažinsime biurokratizmą ir investuosime į sveikatos priežiūros vadybą tam, kad gydytojai galėtų skirti daugiau laiko tiesioginiam bendravimui su pacientais. Diegsime našią, aprūpintą informacinėmis technologijomis įrangą į visas sveikatinimo grandis. Užtikrinsime, kad jauniems gydytojams būtų patrauklu dirbti visoje Lietuvoje. Kelsime slaugytojų darbo užmokestį. Nustatysime tikslesnius ir sveikatą tausojančius darbo krūvius. Būtina didinti slaugos specialistų rengimo skaičių, vykdyti slaugos žmogiškųjų išteklių planavimą, tobulinti ir plėsti slaugytojų mokymo programas. Sudarysime sąlygas aukštesnės kvalifikacijos slaugytojams atlikti daugiau klinikinių užduočių. Siekdami stabdyti slaugytojų emigraciją, parengsime darbuotojų išlaikymo Lietuvoje ir jų sugrąžinimo į šalį programą.

Užtikrinsime sveikatos sistemos tvarumą karinių, hibridinių ar civilinių grėsmių atvejais. Parengsime sveikatos priežiūros materialų bei darbo išteklių rezervą, stabilų sveikatos sistemos finansavimą galimų ypatingų, ekstremalių situacijų ar karinės agresijos atveju bei tinkamus pajėgumus padėti Lietuvos sąjungininkams. Rajonų gydymo įstaigos bus pritaikytos darbui, esant daliniam didžiųjų ligoninių darbo sutrikimui ar šioms ligoninėms sustabdžius veiklą. Gydymo įstaigose bus įrengiamos patalpos, užtikrinančios pacientams ir personalui saugumą galimų grėsmių atveju.

Pajėgi ir tvari viešųjų finansų sistema

Lietuvoje surenkamų mokesčių ir socialinių įmokų santykis su bendroju vidausproduktu (BVP) –vienas mažiausių Europoje: apie 32 proc., tuo metu ES vidurkis viršija 40 proc. Tai didelė kliūtis siekiant geresnių gyvenimo bei veiklos sąlygų Lietuvos žmonėms, norint tinkamai pasirūpinti jų saugumu, socialine ir sveikatos apsauga, švietimu, tinkamai sutvarkyti reikalingą šiuolaikiniam gyvenimui infrastruktūrą. Žmonės verčiami iš savo pačių kišenės susimokėti už būtinausias viešąsias paslaugas, tarsi jos būtų jau privatizuotos, nors jas privalu nemokamai užtikrinti visiems. Tai neteisinga, ypač sunkiau besiverčiančių žmonių atžvilgiu. Taip neturėtų būti. Būtina **užtikrinti didesnius ir stabilius valstybės finansinius pajėgumus**. Gerai apgalvotais sprendimais sieksime reikšmingai padidinti šalies biudžetų pajamas per mokesčių sistemą bent iki 36 proc. BVP –tai reikštų papildomai virš 3 mlrd. eurų per metus. Būtina teisingiau ir solidariau paskirstyti visuomenėje viešųjų gėrių kūrimo bei mokestinę naštą, mažinant mūsų šalies žmonių turtinę ir pajamų nelygybę. Turtingesnieji turi daugiau prisidėti prie šalies viešųjų paslaugų finansavimo.

Šiuo tikslu įgyvendinsime **mokesčių sistemos pakeitimus**. Vienas didžiausių bet kokios mokesčių sistemos privalumų –jos stabilumas ir pokyčių nuspėjamumas. Todėl šių pakeitimų projektai bus teikiami visuomenei nuodugniai išdiskutuoti, įskaitant verslo bendruomenę, politines partijas, vietos savivaldą, dėl jų bus konsultuojamasi su Prezidentūra, Europos Komisija ir kitomis institucijomis. Didinsime biudžetų mokestines pajamas remdamiesi efektyvumo, patikimumo, skaidrumo, progresyvumo, socialinio teisingumo ir solidarumo principais.

Prie bendros gerovės turi prisidėti visi šalies gyventojai nepriklausomai nuo gaunamų pajamų pobūdžio ir proporcingai savo galimybėms. Šis principas svarbus norint ne tik padidinti biudžeto pajamas, bet ir užtikrinti didesnį tarpusavio pasitikėjimą bei skatinti gyventojus nevengti savo mokestinių prievolių. Todėl užtikrinsime **socialiai teisingą apmokestinimą visoms gyventojų gaunamoms pajamoms** nepriklausomai nuo pajamų kilmės šaltinio.

Didinsime pajamų mokesčių progresyvumą. Siūlome sieti gyventojų pajamų mokesčio tarifą su gyventojų gaunamų pajamų dydžiu nepriklausomai nuo šių pajamų šaltinio, o didesnius progresinius tarifus siūlome taikyti gyventojų gautų pajamų daliai, viršijančiai šalies suminį (t. y. darbo kartu su kitų rūšių pajamomis) vidurkį. Būtent labiausiai pasiturintys asmenys turėtų daug svariau prisidėti prie viešųjų paslaugų finansavimo. Tuo pat metu siūlome mažinti mokestinę naštą nedideles pajamas gaunantiems gyventojams, o ypač auginantiems nepilnamečius vaikus, kad gerėtų jų finansinę padėtį.

Siekdami įgyvendinti solidarumo ir teisingo mokesstinės naštos paskirstymo principą, ketiname įtvirtinti **realų prabangaus turto apmokestinimą**. Lietuvoje surenkama turto mokesčių dalis yra apie 7 kartus mažesnė nei ES vidurkis. 2023 m. duomenimis, Lietuvoje ta dalis sudarė vos 0,3 proc. nuo BVP, kai ES – 2,2 proc. Aiškus ir apgalvotas, bet reikšmingas prabangaus turto apmokestinimas (fizinių asmenų labai brangaus nekilnojamojo turto, ištaigingų automobilių ir kito prabangaus turto, skirto asmeninėms reikmėms) leis ne tik papildyti valstybės ir savivaldybių biudžetus, bet ir prisidės prie Lietuvoje vis dar itin didelės pajamų ir turto nelygybės mažinimo.

Apsvarstysime galimybes įvesti lengvatinį PVM tarifą tam tikroms maisto produktų grupėms. Tokie tarifai galioja daugumoje ES valstybių narių. Ieškosime veiksmingų sprendimų paneigti tokių tarifų įvedimo kritiką, esą jų realus teigiamas poveikis vartotojams neatsveria biudžeto praradimų. Reikalausime priežiūros institucijų užtikrinti, kad vartotojai pajautų realią naudą įvedus tokius tarifus. Taip pat apsvarstysime galimybę paskatinti mūsų smulkiuosius gamintojus ir augintojus, suteikdami lengvatinį 0 proc. PVM tarifą ekologiškiems ir pagal nacionalinę žemės ūkio bei maisto kokybės sistemą pagamintiems produktams.

Dėsime ypatingas pastangas **užkardyti PVM grobstymą** ir griežtinsime atsakomybę už šešėlinę veiklą. Lietuva nesurenka apie ketvirtadalio šio mokesčio, o tai sudaro maždaug vieną milijardą eurų per metus. Stiprinsime kontroliuojančių įstaigų pajėgumus, diegsime išmaniosios kontrolės priemones, didinsime baudas. Ugdysime visuomenės nepakantumą šešėlinei ekonomikai.

Peržiūrėsime ir **naikinsime nepagrįstas mokesčines lengvatas**. Turimais duomenimis, šiuo metu visų esamų lengvatų kaina valstybės ir savivaldybių biudžetams per metus siekia apie 2,2 mlrd. eurų. Didelė dalis šių lengvatų yra reikalingos, nes leidžia didinti pajamas „į rankas“ mažiausiai uždirbantiems asmenims, bet kai kurios jų yra nepagrįstos ir iškreipia mokesstinės politikos teisingumą bei sudaro sąlygas naudotis jomis tiems, kam tai nepriklauso. Taip pat **peržiūrėsime kapitalo mokesčius**, įskaitant viršpelnių bei bankų kapitalo apmokestinimą, atsižvelgdami į tarptautinių organizacijų rekomendacijas bei kitų šalių patirtį.

Pasisakome už mokesčių politikos derinimą ES lygmeniu. Skirtingas apmokestinimo teisinis reguliavimas tarp valstybių, daugybė skirtingų lengvatų ir išimčių ES valstybėse nepadaeda kovoje su „mokesčių rojais“ ir mokesčių vengimu bei agresyviu jų planavimu. Būtina pasiekti susitarimą ES lygmeniu dėl esminių mokesčių principų, mokesčių dydžių ribų ir vieningos lengvatų ir išimčių politikos, taip užkardant paskatas mokesčinei migracijai, mokesčių vengimui, pinigų plovimui. Taip pat būtina ieškoti būdų apmokestinti didžiąsias skaitmenines kompanijas ir transnacionalines korporacijas bei įvesti finansinių sandorių mokesť. Būtina siekti, kad tarptautinės korporacijos mokėtų mokesčius ne ten, kur yra registruotos jų oficialios būstinės, o ten, kur vykdo savo realią veiklą. Remiame idėją ES vidaus rinkoje ir prekiaujant su trečiosiomis šalimis apmokestinti CO2 emisijas bei plastiko atliekas. Valstybės akcizų politika turi būti vykdoma įvertinant kaimyninių šalių sprendimus šiose srityse.

Remiame **ES bankų sąjungos ir ES kapitalo rinkos užbaigimą**. Turime geriau apsaugoti gyventojus ir šalių biudžetus nuo bankų klaidų ir jų sukeltų finansinių krizių. Bankų sektorius privalo prisiimti didesnę finansinę atsakomybę bankų žlugimo atveju ir numatyti stipresnius saugiklius indėlininkams apsaugoti ir jų santaupoms išsaugoti. Esame už tai, kad bankų sąjunga būtų užbaigta kuo greičiau. Taip pat palaikome pastangas užtikrinti didesnį euro zonos skaidrumą ir valdymo demokratiškumą, stipresnę ir aiškesnę šios srities parlamentinę priežiūrą Europos ir nacionaliniu lygmeniu.

Igyvendinsime naująją ES ekonomikos valdymo sistemą, patvirtintą peržiūrėjus ES stabilumo ir augimo paktą. Užuoat skatinus valstybes nares investuoti ir augti, pernelyg dogmatiškas požiūris į fiskalinę drausmę pamina visuomenės stabilumui itin svarbias socialines teises. Todėl šiuo metu yra numatyti mechanizmai, kurie leistų didesnį biudžetų lankstumą. Sieksime naudojant šiuos mechanizmus finansuoti vidutinės trukmės laikotarpiu ar per ilgesnį laiką atsiperkančias ir ekonomiką skatinančias viešąsias investicijas į švietimą, sveikatą, socialinio būsto plėtrą ir kitas sritis. Tai leistų išlaikyti santūrų ir tvarų valstybės skolos lygį, kuris savo ruožtu yra viena iš svarbių palankaus investicinio klimato sąlygų.

Sieksime laiku ir kuo efektyviau **panaudoti ES struktūrinės paramos, o ypač Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo fondo (RRF) lėšas**, skirtas Lietuvai. Spręsimė RRF lėšų gavimo problemas ir inicijuosime diskusijas su naujos sudėties Europos komisija dėl dabartinės vyriausybės priimtų įsipareigojimų peržiūros.

Sieksime nustatyti realiai veikiančius lošimų kontrolės mechanizmus. Lietuvoje organizuojamų lošimų mokami mokesčiai turi būti mokami Lietuvoje ir skirti visuomenei reikšmingiems tikslams bei daliai lošėjų atsirandančių neigiamų lošimo pasekmių prevencijai bei užkardymui. Persvarstysime dabartinę lošimų priežiūros sąrangą ir numatysime papildomus saugiklius, skirtus priklausomybę nuo lošimų turintiems asmenims apsaugoti nuo klaidų ir užtikrintų piliečių santaupų įvairiuose investiciniuose ir pensijų fonduose saugumą. Lošėjų sveikatai kylančių grėsmių ir socialinių rizikų valdymas bei kontrolė turi būti perduotos sveikatos apsaugos sistemai.

LIETUVOS SAUGUMO IR VISUOMENĖS ATSPARUMO STIPRINIMO PLANAS

- Veiksmingas atgrasymas ir sumani krašto gynyba
- Aktyvi ir konstruktyvi užsienio politika
- Atsparios, atviros ir demokratinės Lietuvos kultūra ir pilietinė tapatybė
- Stipri ir finansiškai pajėgi, decentralizuota ir įtrauki vietos savivalda
- Aktyvi pilietinė visuomenė
- Sumanus valdymas ir kompetentinga valstybės tarnyba
- Efektyvus procedūrinis teisingumas ir viešoji tvarka
- Lyčių lygybės politika

Lietuvos kaimynystėje tebesitęsiant Rusijos karui prieš Ukrainą, privalome permąstyti Lietuvos saugumo situaciją, atsižvelgdami į kaimynę užpuolusios Rusijos imperialistinę politiką ir jos priešišką laikyseną Vakarų valstybių atžvilgiu, taip pat į jos karinių pajėgumų atkūrimo ir stiprinimo planus. Lietuvos saugumo situacija tapo sudėtingesnė. Akivaizdu, kad Rusija pradėjo ilgalaikį konfliktą su euroatlantine bendruomene, todėl būtinas susitelkimas ir realistiškas požiūris į Lietuvos ir ES gynybą. Teroristinės organizacijos „ Hamas“ konfliktas su Izraeliu apnuogino netvarią situaciją Artimuosiuose Rytuose. Kilusi humanitarinė katastrofa Gazoje ir reali konflikto tolesnio plitimo grėsmė dar labiau blogina padėtį regione ir taip pat išryškina visuomenių susiskaldymą ES, JAV, kitose demokratinėse šalyse. Ne ką mažiau svarbus veiksnys – auganti Kinijos pasaulinė galia ir jos siekis didinti savo įtaką Trečiojo pasaulio valstybėse. Šiais klausimais turime siekti ir laikytis bendros, vieningos politikos su ES ir JAV.

Dabartinėje saugumo situacijoje būtina užtikrinti nuoseklų ir tęstinį gynybos stiprinimą, neatidėliojant būtinų pokyčių ir pasirūpinant esamų spragų užtaisymu. Svarbu, kad gynybos stiprinimo ambicijos ir plėtros prioritetai būtų pasverti ir suderinti su realiomis įgyvendinimo galimybėmis. Lietuvos gynybos politika negali tapti politinių nesutarimų įkaite. Kad pasirengtume gynybai, turime būti susitelkę, skleisti vieningą žinią tiek savo visuomenei, tiek sąjungininkams, tiek priešininkams.

Siekiant deramai pasiruošti valstybės gynybai ir sukurti efektyvią atgrasymo architektūrą, būtini trys ramsčiai: *pirma*, visuotinės gynybos modelio įgyvendinimas, kurio esmė – stiprios Lietuvos kariuomenės sukūrimas ir piliečių valia dalyvauti visuotinėje savo šalies gynyboje; *antra*, efektyvi kolektyvinė karinė gynyba kartu su NATO partneriais, taip pat ES gynybos sąjungos stiprinimas; *trečia*, sparti gynybos pramonės plėtra, pašalinant biurokratinės kliūtis ir atveriant Lietuvos inovacijų ir technologijų įmonėms, veikiančioms ar planuojančioms veikti gynybos srityje, galimybes įsitraukti į tarptautines rinkas. Siekiant šių užsibrėžtų tikslų, svarbu užtikrinti tvarų gynybos finansavimą, kad artėtume prie nacionalinio susitarimo tikslo skirti gynybai 3,5 proc. nuo BVP. Turėsime pertvarkyti viešuosius finansus, kad užtikrintume socialiai teisingą ir tvarų biudžeto pajamų didinimą, taip pat proporcingą finansavimą Lietuvos saugumui gyvybiškai būtinoms švietimo, socialinių reikalų ir sveikatos apsaugos sritims kėlimą. Pritaikydami kitų šalių praktiką, ieškosime galimybių skirti atskirą papildomą finansavimą ypatingos svarbos šalies gynybos projektams.

Gynybos strategijai be galo svarbi ir užsienio politikos kokybė. Vykdoma kartu su šalies Prezidentu, atsakinga, konstruktyvi, aukštais diplomatijos standartais ir tarptautine teise grindžiama Lietuvos užsienio politika leis užtikrinti mūsų šalies piliečių gerovę, derindama šalies interesus su tarptautinės demokratijos bendrijos partnerių, pirmiausia ES ir NATO narių, interesais. Kad veiksmingai atstovautume Lietuvos interesams tarptautinėje arenoje, turime būti vertinami kaip patikimas partneris – tai vienas iš svarbiausių uždavinių, kuriuos mes keliamo Lietuvos užsienio politikai.

Esame įsitikinę, kad užsienio politikos procesas turi būti atviras, skaidrus ir telkti, o ne skaldyti visuomenę. Atsižvelgdami į susiklosčiusią geopolitinę situaciją, įskaitant augantį susiskaldymą JAV vidaus politikoje, taip pat dalies JAV politikų, ypač dešiniųjų, propaguojamą izoliacionizmo politiką, pabrėžiame būtinybę stiprinti Europos Sąjungos strateginius pajėgumus, sukuriant Europos gynybos ir saugumo sąjungą ir, esant poreikiui bei ES valstybių narių sutarimui, įgyvendinti tam reikalingus ES sutarčių pakeitimus.

Galiausiai, stiprindami visuomenės atsparumą išorės grėsmėms atremti, privalome stiprinti savo šalies demokratines institucijas, užtikrinti pamatines žmogaus teises, kad nė vienas Lietuvos gyventojas nebūtų diskriminuojamas, jaustųsi savas ir įgalintas. Tai darysime tvirtai tikėdami, kad gerovę visiems piliečiams galime sukurti tik stiprindami demokratiją. Aktyvaus visuomenės susitelkimo ir pasirengimo ginti savo šalį bet kokio pavojaus akivaizdoje galėsime tikėtis tik tuomet, kai visi Lietuvos žmonės jausis lygiateisiai, gerbiami ir išklausomi Lietuvos valstybės. Konstitucijoje įtvirtinti atviros, darnios, pilietinės ir teisinės Lietuvos valstybės siekiai, kuriais turime vadovautis stiprindami visuomenės pilietiškumo ir tapatybės jausmą, pilietinę lietuvių tautą. Labai svarbus vaidmuo čia tenka ir Lietuvos kultūrai, kuri yra gyvybiškai svarbi Lietuvos tapatybei ir klestėjimui. Ji vienija mus, įkvepia kūrybiškumą ir skatina ekonominę gerovę.

Siekdami demokratijos pažangos, turime drauge kurti pilietinę ir teisinę valstybę, teisingą visiems savo piliečiams, stiprinti visų piliečių grupių, Lietuvos tautinių, socialinių ir kultūrinių bendrijų pasitikėjimą valstybe. Valstybė yra stipri tiek, kiek ji yra teisinga. Tik tada, kai gyventojams bus plačiai atvertos durys įsitraukti į vietos lygmens ir visos šalies valdymą kai pasitikėsime vienas kitu, bendradarbiausime, tik tuomet galėsime tikėtis ekonomikos klestėjimo ir socialinės santarvės. Tik tokia valstybė gali atlaikyti bet kokius išorės iššūkius.

Įgyvendinsime šiuos darbus:

Veiksmingas atgrasymas ir sumani krašto gynyba

Lietuvos kariuomenės aprūpinimo užtikrinimas ir plėtros tęstinumas. Lietuvos kariuomenės plėtra privalo būti nuosekli ir subalansuota, užtikrinant tolygų visų kariuomenės pajėgumų vystymą pagal joms keliamas užduotis. Tvarus esamų kariuomenės vienetų aprūpinimas – nuo ekipuotės ir ginkluotės iki infrastruktūros – yra būtina sąlyga norint judėti toliau. Ambicijos kurti aukštesnio karinio lygmens vienetą – diviziją – įgyvendinimas priklausys nuo gynybos finansavimo lygio, turimų žmogiškųjų išteklių, infrastruktūros plėtros tempų ir sąjungininkų paramos. Vertindami šio tikslo įgyvendinimo galimybes ir nustatydami terminus, atsakingai įvertinsime visas išvardintąsias aplinkybes.

Kariuomenės personalo plėtra turi būti siekiama užpildyti esamus karinius vienetus ir sukomplektuoti naujus, taip pat užtikrinti pakankamą aktyviojo rezervo karių skaičių, vadovaujantis numatomais karo meto poreikiais. Tačiau tam būtina sudaryti realias sąlygas šauktinių skaičiui didinti, tobulinti socialines garantijas siekiant pritraukti ir išlaikyti personalą profesinėje karo

tarnyboje, tobulinti organizacinę struktūrą ir kartotinių mokymų programas aktyviojo rezervo kariams rengti. Siekdami efektyviai panaudoti turimus išteklius, parengsime ir vadovausimės praktiškai įgyvendinamu parengtojo rezervo panaudojimo planu.

Kariuomenės modernizacija privalo užtikrinti kariuomenės vienetų aprūpinimą pagal prioritetines sritis. Tęsiant pradėtus modernizacijos projektus, reikės įsivertinti galimybes dėl Lietuvos kariuomenės pajėgumų stiprinimo, užtikrinant tam būtiną ilgalaikį ir tvarų finansavimą.

Kariuomenės infrastruktūros plėtra turi būti grindžiama augančiais nacionaliniais ir sąjungininkų poreikiais, plačiau taikant kompleksinės karinių miestelių plėtros principą, ieškant naujų galimybių pagerinti ir išplėsti karinio rengimo infrastruktūrą ir kuo sparčiau vykdyti infrastruktūros projektus.

Sąjungininkų pajėgų nuolatinį dislokavimas užtikrins NATO priešakinę gynybą. Turime garantuoti, kad NATO ilgalaikė adaptacija užtikrintų tinkamą Rytų flango valstybių apginamumą, paremtą aktualiais gynybos planais, išankstiniu pajėgų ir ginkluotės dislokavimu, reguliariomis pratybomis. Tai turi būti įtvirtinta tiek kolektyviniuose NATO sprendimuose, tiek dvišalio bendradarbiavimo su sąjungininkais rezultatuose.

Užtikrinsime nuolatinės Lietuvai priskirtos **Vokietijos brigados priėmimą** Lietuvos teritorijoje, tam skirdami finansavimą ir užtikrindami priimančiosios šalies paramos sąlygas. Brigados dislokavimui reikalinga infrastruktūra privalo būti parengta iki 2026 metų, kartu turi būti užtikrinamas reguliarus bendras Lietuvos kariuomenės rengimas su Vokietijos brigada.

JAV pajėgumų nuolatinis dislokavimas Lietuvoje – dar vienas Lietuvos saugumo ramstis. Tęsdami ir gilindami gynybinį bendradarbiavimą su JAV, turime siekti, kad sprendimas dėl JAV bataliono dislokavimo iki 2026 metų būtų pratęstas.

Visuomenė turi būti pasirengusi visuotinei gynybai. Visuomenės parengimas gynybai privalo būti ne deklaratyvus, o realus. Išskirtinis dėmesys turi būti skiriamas tam, kad žmonės įgytų praktinių žinių apie pasirengimą pilietiniam pasipriešinimui, įtraukiant kuo platesnę visuomenės dalį. Labai svarbu ugdyti gyventojų atsparumą informacinėms ir kibernetinėms atakoms, gerinti propagandos atpažinimo įgūdžius. Žinios ir įgūdžiai turi būti tikrinami ir atnaujinami per reguliariai organizuojamas valstybinio masto mobilizacines ir pilietinio pasipriešinimo pratybas, į jas įtraukiant valstybės ir savivaldybių institucijas, nevyriausybinės organizacijas, privataus verslo atstovus. Apsvarstysime galimybę sukurti alternatyvias šauktinių karo tarnybai formas – pilietines tarnybas. Visuomenės saugumui užtikrinti suformuosime pakankamą slėptuvių tinklą, skirtą civilių gyventojų saugumui. Iki kadencijos pabaigos pasieksime, kad kiekvienas gyventojas būtų informuotas apie artimiausią saugią vietą nelaimės atveju. Perengsime negalią turinčių asmenų duomenų ir poreikių analizės sistemą, apimančią visas savivaldybes, taip pat informavimo apie grėsmes ir pagalbos teikimo karo ir kitų grėsmių aplinkybėmis mechanizmą.

Prie LR Vyriausybės steigime **Visuotinės gynybos ir krizių valdymo centrą**, kuris bus atsakingas už valstybės civilinės gynybos organizavimo planų parengimą, sąveiką tarp karinių ir civilinių pajėgų bei taikos meto krizių valdymą valstybės lygmeniu. Šis centras turės užtikrinti paramą ginkluotosioms pajėgoms, viešųjų paslaugų gyventojams teikimą galimų karinių grėsmių ar stichinių nelaimių akivaizdoje, vykdyti kitą gyvybiškai svarbią veiklą.

Nacionalinės gynybos pramonės plėtra. Būtina skatinti gynybos inovacijas Lietuvos ūkio sektoriuje ir mūsų šalies įmonių jungtis su sąjungininkų gynybos pramone bei inovacijomis. Būtina siekti ambicingo tikslo, kad mūsų šalis ne tik pirtų gynybos produkciją, bet ir pati gamintų ir tiektų gynybos produkciją pasaulinei rinkai. Sukursime valstybinę ilgalaikių investicijų į gynybos pramonę programą. Lietuvos Vyriausybė turi imtis iniciatyvos ir aktyvių veiksmų, kad jau dabar Lietuvą garsinančių technologijų gamintojai būtų efektyviau integruoti į ES gynybos rinką. Stiprinsime Gynybos resursų agentūrą ir pavesime jai daugiau funkcijų.

Sieksime sudaryti sąlygas Lietuvos gamybos įmonėms įsilieti į tiekimo, vertės, karinio mobilumo grandines. Teiksime Lietuvoje veikiančioms įmonėms visokeriopą konsultacinę pagalbą dėl reikalavimų, procesų, viešųjų pirkimų. Sudarysime sąlygas inovacinei veiklai gynybos pramonės srityje, supaprastindami leidimus, suteikdami prieigą prie finansavimo įmonėms, kuriančioms dvigubos paskirties technologijas ir produktus, skatindami jas kurtis ir plėstis bei suteikdami galimybę testuoti naujus produktus Lietuvos kariuomenėje.

Aktyvi ir konstruktyvi užsienio politika

Esame įsitikinę, kad **vienintelis kelias atkurti taiką Europoje yra kuo greitesnė Ukrainos pergalė Rusijos pradėtame kare**, visiškai išlaisvinant visas okupuotas teritorijas ir atstatant teritorinį šalies vientisumą. Mes ir toliau remsime Ukrainos suverenitetą ir teritorinį vientisumą, apibrėžiamą tarptautiniu mastu pripažintų sienų. Aktyviau dirbsime su sąjungininkais, teikdami gerai koordinuotą politinę, finansinę, karinę, humanitarinę ir diplomatinę paramą Ukrainai, kad ji galėtų kuo greičiau pasiekti pergalę. Sieksime, kad Lietuva aktyviai dalyvautų rengiant Ukrainos atstatymo planą. Be to, svarbu tęsti spaudimą Rusijai, siekiant sužlugdyti jos galimybes tęsti agresiją. Būtina toliau įgyvendinti griežtas sankcijas agresorei ir užkirsti kelią veiksams, kuriais siekiama jas apeiti. Teiksime Ukrainai visokeriopą paramą, kad derybos dėl ES narystės būtų kuo sklandesnės, o NATO narystės perspektyva įgytų kuo aiškesnius kontūrus.

Mūsų interesas yra **demokratiška ir kaimynams grėsmės nekelianti Rusija**, tačiau artimiausiu metu, kol ji tęsia brutalų karą prieš Ukrainą, vykdo sunkius nusikaltimus prieš jos civilius gyventojus ir neteisėtą Ukrainos regionų aneksiją, bet kokie santykiai su dabartinėmis Rusijos valdžios institucijomis yra neįmanomi. Glaudžiai bendradarbiausime su tarptautine bendruomene, kad būtų užtikrintas teisingumas karo nusikaltimų aukoms ir Rusijos prezidentas, taip pat jos politinė ir

karinė vadovybė būtų patraukti baudžiamojon atsakomybėn tarptautiniame teisme. Užtikrinsime, kad įšaldytas Rusijos turtas būtų naudojamas Ukrainos atstatymui pagal ES ir tarptautinę teisę. Sieksime, kad ES, NATO valstybių ir kitų mūsų sąjungininkų pozicija Rusijos klausimu išliktų vieninga ir atitiktų mūsų interesus. Kelsime Karaliaučiaus srities demilitarizavimo klausimą.

Dabartinį Baltarusijos režimą laikome grėsme Lietuvai. Autoritarinė Baltarusija yra politinė ir karinė Rusijos sąjungininkė, be to, nuolatinę grėsmę kelia nesaugios Astravo AE eksploatavimas. **Demokratinė ir laisva Baltarusija yra vienas svarbiausių Lietuvos užsienio politikos tikslų.** Ir toliau svarbu reikalauti demokratinį rinkimų, kuriuos stebėtų tarptautinės bendruomenės atstovai, spausti režimą, kad būtų išleisti į laisvę politiniai kaliniai, nutraukti kankinimai, kad politiniams kaliniams būtų prieinama medicinos pagalba, o politinius kalinius gynusiems advokatams būtų atkurtos licencijos ir kad būtų užtikrintas realus teisinis atstovavimas piliečiams.

Pasisakome **už veiksmingą, ryžtingą ir vieningą Europos Sąjungą.** Esame įsitikinę, kad dabartinė ES sąranga ir sprendimų priėmimo procesas nebeatitinka naujos geopolitinės tikrovės. Todėl sieksime, kad būtų keičiama ES institucijų veiklos taisyklės. Įgyvendinant bet kokią ES institucijų reformą, svarbu užtikrinti, kad nauja tvarka būtų palankesnė mažoms ES valstybėms narėms. Siekiant demokratiškesnių sprendimų priėmimo procesų Europos integracijai kritinėse srityse, būtina plėsti kvalifikuotos balsų daugumos taisyklės taikymą. Kai kuriais atvejais svarstyтина galimybė atsisakyti vienbalsiškumo taisyklės. Remsime spartų ES plėtros procesą, kuriame užtikrinama, kad šalys kandidatės visiškai įgyvendintų teisinius narystės reikalavimus. Palankiai vertiname derybų dėl Ukrainos ir Moldovos narystės ES pradžia, taip pat sprendimą suteikti šalies kandidatės statusą Sakartvelui. Remiame ES plėtrą į Vakarų Balkanus. Tuo pačiu sieksime, kad pati ES būtų deramai pasiruošusi plėtrai. Taip pat siūlysiame, kad būtų stiprinama bendroji ES saugumo ir gynybos politika ir sukurta stipri Europos sveikatos sąjunga. Mes nepritariame „skirtingų greičių“ ES idėjai, nes tai ilgainiui gali paskatinti Europos dezintegracijos tendencijas. Užtikrinsime sklandų visų valstybės institucijų darbą, Lietuvai 2027 metų pirmąją pusę pirmininkaujant ES Tarybai .

Stiprinsime bendradarbiavimą su JAV. Mūsų narystė transatlantinėje erdvėje atitinka šalies gyvybinius interesus. Jau dvidešimt metų dalyvaudami NATO veikloje, susikūrėme tokias saugumo garantijas, kokių Lietuva neturėjo per visą savo modernios valstybės istoriją. Turime efektyviai jomis pasinaudoti ir visapusiškai skatinti šią partnerystę. Todėl būtina stiprinti ES ir JAV santykius bei plėsti Lietuvos bei JAV strateginį bendradarbiavimą, ypač karinio gynybinio saugumo ir energetikos srityse. Nuosekliai kelsime transatlantinių santykių stiprinimo klausimą, dirbsime, kad ir toliau būtų užtikrinta vieninga ES ir JAV reakcija į Rusijos agresiją prieš Ukrainą.

Stiprinsime dvišalį ir daugiašalį regioninį bendradarbiavimą, siekdami, kad saugumo ir demokratijos erdvė aplink Lietuvą stiprėtų ir plėstųsi. Toliau gilinsime strateginę partnerystę su Lenkija, atgaivindami ir suaktyvindami jau veikiančias dvišales institucijas, taip pat trišalius Lenkijos, Lietuvos ir Ukrainos formatus. Vokietijos karių dislokavimas Lietuvoje leis toliau gilinti saugumo, ekonominį ir kultūrinį bendradarbiavimą su Vokietija, dar glaudžiau suartėti su šia svarbia Europos valstybe. Švedijai ir Suomijai įstojus į NATO, sieksime, kad NATO integraciją lydėtų ir gilesnė ekonominė, infrastruktūrinė ir kultūrinė regioninė integracija. Toliau aktyvinsime bendradarbiavimą su Baltijos ir Šiaurės šalimis, aktyviau išnaudodami jau esamus formatus.

Sieksime atkurti santykius su Kinija. Kinija tampa vis didesniu iššūkiu mūsų užsienio ir saugumo politikai. Grėsmė laikytina Kinijos strateginė partnerystė su Rusija, jos įtakos didėjimas Baltarusijoje. Tokiomis aplinkybėmis Lietuvai svarbi vieninga ES ir NATO šalių narių pozicija Kinijos atžvilgiu ir lygiaverčiai santykiai su ja per šiuos formatus. Ateityje reikėtų vengti vienašališkų, taktiškai neparengtų veiksmų, kuriuos Kinija laikytų provokacijomis. Visgi, net ir tokioje aplinkoje, Lietuvai derėtų normalizuoti santykius su Kinija, kiek tai įmanoma nepaminant mūsų pačių interesų. Todėl nepateisinama, kad diplomatiniai santykiai tebėra aklavietėje. Vertėtų atkurti diplomatinį atstovavimą – sugrąžinti ambasadorius ir taip normalizuoti santykius. Lietuva laisva apsispręsti dėl savo užsienio politikos, kiek ji nepažeidžia tarptautinės teisės, ir gins Lietuvos interesus ir laisvę visais teisėtais būdais. Matome įdirbį ir perspektyvą plėtoti prekybinius ir ekonominius ryšius su Indijos-Ramiojo vandenyno regiono valstybėmis. Todėl Taivaniečių atstovybė Vilniuje ir toliau turėtų likti kaip prekybinė ir ekonominė atstovybė, neturinti diplomatinio statuso.

Sieksime konstruktyviai prisidėti prie taikaus konflikto sureguliuavimo Artimuosiuose Rytuose. Esame griežtai pasmerkę teroristinę organizaciją „Hamas“ iškart po jų įvykdyto baisaus išpuolio prieš taikius Izraelio gyventojus pernai spalį. Pripažįstame Izraelio teisę į savigyną ir taip pat pažymime jo pareigą visiškai laikytis tarptautinės teisės ir apsaugoti civilių gyventojų gyvybes. Visokeriopa palaikome tarptautines pastangas nedelsiant sustabdyti humanitarinę tragediją Gazoje ir užkirsti kelią ginkluotų susirėmimų plitimui regione. Izraelio ir Palestinos gyventojai turi teisę gyventi taikoje ir tarpusavio santarvėje. Būtina sušaukti tarptautinę taikos konferenciją ir paruošti pamatus dviejų valstybių sprendimui įgyvendinti.

Stiprinsime diplomatinę tarnybą. Sieksime atstatyti diplomatinės tarnybos patrauklumą, kuris yra sumažėjęs per pastaruosius metus. Darbuotojų trūkumas, nepasitenkinimas ribotomis karjeros galimybėmis, skatinimo ir motyvavimo sistema bei darbo užmokesčiu – tai priežastys, dėl kurių diplomatinė tarnyba atrodo nepatraukli. Dėl pasikeitusios saugumo padėties ir geopolitinių iššūkių diplomatinei tarnybai tenka labai svarbus vaidmuo, todėl būtina užtikrinti jos profesionalumą ir veiksmingumą, ją visais atžvilgiais stiprinti. Sieksime, kad diplomatinės atstovybės veiktų visose Lietuvai svarbiose vietose, o diplomatinė atstovybių vadovai būtų skiriami skaidriai. Rūpinsimės visišku diplomatinės sistemos depolitizavimu. Sieksime, kad tarptautinėse institucijose darbą pabaigę Lietuvos piliečiai turėtų visas galimybes vėl įsilieti į Lietuvos viešąjį sektorių ar kitaip prisidėti prie šalies gerovės.

Rūpinsimės ekonomine, mokslo ir kultūrine diplomatija. Dėl pastarojo laikotarpio geopolitinių poslinkių ir itin sparčių technologinių pokyčių Lietuvos verslas susidūrė su naujais iššūkiais, šalies ekonominiam saugumui ir atsparumui kilo naujų grėsmių. Užsidarius didelėms ekonominio bendradarbiavimo rinkoms, Lietuvos verslui būtina pagalba: padėsime ieškoti naujų eksporto rinkų, žaliavų ir medžiagų šaltinių bei saugių tiekimo grandinių. Atliepdami didėjantį JAV ir ES susirūpinimą dėl ekonominio saugumo ir kritinių išteklių tiekimo bei matydami valstybių pastangas apsaugoti svarbias technologijas, stiprėjant nerimui dėl jų pažeidžiamumo, skatinsime bendradarbiavimą šiais klausimais su demokratinių valstybių institucijomis bei verslo atstovais. Taip pat dėsime pastangas kuo plačiau pristatyti Lietuvos kultūros ir mokslo pasiekimus, skatinti tarptautinių ryšių užmezgimą. Palaikysime Europos Sąjungos „žaliąją darbotvarę“, siekdami, kad perėjimas prie žaliosios ekonomikos būtų socialiai teisingas ir sąžiningas mažiau uždribančiųjų atžvilgiu. Vykdydami „žaliąją diplomatiją“, skatinsime regiono šalių savitarpio pagalbą, visoms drauge siekiant pastarojo meto klimato konferencijų iškeltų tikslų.

Atsparios, atviros ir demokratinės Lietuvos kultūra ir pilietinė tapatybė

Ugdysime kalbos kultūrą. Lietuvių kalba – esminis mūsų pilietinės tautos turtas ir įrankis. Ne šiaip sau mūsų Konstitucijoje įtvirtintas lietuvių kaip valstybinės kalbos statusas. Dėmesys lietuvių kalbos vartosenai šiuolaikiniame pasaulyje įgyja naują aktualumą. Todėl skirsime ypatingą dėmesį valstybinės lietuvių kalbos įstatymo reikalavimų įgyvendinimui, dėsime pastangas ugdydami lietuvių kalbos kultūrą. Remdamiesi Šiaurės šalių patirtimi, dėmesį sutelksime į institucijų biurokratinės kalbos supaprastinimą, o ne kasdienės kalbos inspektavimą ir baudų skyrimą.

Saugosime istorinį paveldą. Užtikrinsime, kad būtų vykdomi UNESCO ir valstybės reikalavimai dėl materialiojo ir nematerialiojo Lietuvos kultūros paveldo apsaugos. Tobulinsime įstatymus, kad būtų apsaugoti visi kultūros paveldo objektai, reikalausime visų savininkų atsakomybės už kultūros paveldo objektų priežiūrą ir saugojimą. Kartu ieškosime mechanizmų padėti juos tinkamai prižiūrėti, kompensuoti dalį objektų tvarkybos kaštų, pritaikyti juos visuomenės reikmėms.

Plėtodami nacionalinę atminties politiką, švelninsime įtampas dėl istorinės atminties vertinimų. Sieksime glaudesnio institucijų ir visuomenės bendradarbiavimo ir sutarimo – tam pasitelksime visuomenę vienijančias asmenybes, simbolius. Atsižvelgdami į visuomenę skaldančius ginčus, daugiausia dėl sovietų okupacijos ir autoritarinės praeities vertinimų, užtikrinsime, kad visuomenę pasiektų išsami istorinė informacija, ir visais atvejais imsime demokratinės Lietuvos tradicijas įtvirtinančios politikos, skatinančios brandų, visaapimančią, tarpusavio pagarba grįstą dialogą dėl bendros mūsų, kaip pilietinės tautos, istorinės atminties. Akcentuosime europinę Lietuvos kultūros tapatybę, Lietuvos dalyvavimą bendruose europiniuose kultūros, meninio, mokslo procesuose.

Ugdysime kalbos kultūrą. Lietuvių kalba – esminis mūsų pilietinės tautos turtas ir įrankis. Ne šiaip sau mūsų Konstitucijoje įtvirtintas lietuvių kaip valstybinės kalbos statusas. Dėmesys lietuvių kalbos vartosenai šiuolaikiniame pasaulyje įgyja naują aktualumą. Todėl skirsime ypatingą dėmesį valstybinės lietuvių kalbos įstatymo reikalavimų įgyvendinimui, dėsime pastangas ugdydami lietuvių kalbos kultūrą. Remdamiesi Šiaurės šalių patirtimi, dėmesį sutelksime į institucijų biurokratinės kalbos supaprastinimą, o ne kasdienės kalbos inspektavimą ir baudų skyrimą.

Saugosime istorinį paveldą. Užtikrinsime, kad būtų vykdomi UNESCO ir valstybės reikalavimai dėl materialiojo ir nematerialiojo Lietuvos kultūros paveldo apsaugos. Tobulinsime įstatymus, kad būtų apsaugoti visi kultūros paveldo objektai, reikalausime visų savininkų atsakomybės už kultūros paveldo objektų priežiūrą ir saugojimą. Kartu ieškosime mechanizmų padėti juos tinkamai prižiūrėti, kompensuoti dalį objektų tvarkybos kaštų, pritaikyti juos visuomenės reikmėms.

Plėtodami nacionalinę atminties politiką, švelninsime įtampas dėl istorinės atminties vertinimų. Sieksime glaudesnio institucijų ir visuomenės bendradarbiavimo ir sutarimo – tam pasitelksime visuomenę vienijančias asmenybes, simbolius. Atsižvelgdami į visuomenę skaldančius ginčus, daugiausia dėl sovietų okupacijos ir autoritarinės praeities vertinimų, užtikrinsime, kad visuomenę pasiektų išsami istorinė informacija, ir visais atvejais imsime demokratinės Lietuvos tradicijas įtvirtinančios politikos, skatinančios brandų, visaapimančią, tarpusavio pagarba grįstą dialogą dėl bendros mūsų, kaip pilietinės tautos, istorinės atminties. Akcentuosime europinę Lietuvos kultūros tapatybę, Lietuvos dalyvavimą bendruose europiniuose kultūros, meninio, mokslo procesuose.

Sieksime kultūros politikos įtraukimo. Stiprinsime menininkų bendruomenes, meno kūrėjų sąjungas, rezidencijos centrus ir skėtines organizacijas, kad kūrėjai turėtų visas galimybes aktyviai įsitraukti į meno šakų plėtotę. Kultūros darbuotojams keliami patys aukščiausi kvalifikacijos reikalavimai, tad ir vidutinis jų darbo užmokestis privalo reikšmingai didėti. Spręsdami profesionaliojo meno kūrėjų socialinių garantijų klausimą, sukursime teisinę bazę, kuri leis suvienodinti visų meno sričių ir visų žanrų kūrėjų teises. Finansinėmis paskatomis skatinsime regioninių kultūrinės edukacijos iniciatyvas ir jų įgyvendinimą, kad visuose regionuose gerėtų kultūrinės veiklos specialistų darbo sąlygos, daugėtų galimybių tobulintis. Taip pat skatinsime kultūros savanorystę pavyzdžiui, įkurdami savanorių platformą kultūros paveldo objektams tvarkyti.

Užtikrinsime tautinių mažumų teises. Priimsime Tautinių mažumų įstatymą, kuris leis užtikrinti tautinėms mažumoms svarbias teises ir galimybes. Spręsime vietovardžių, asmenvardžių ir kalbos vartojimo klausimus. Remsime tautinių mažumų kultūros projektus, kultūros paveldo išsaugojimą, Lietuvai nusipelnusių tautinių mažumų veikėjų atminimo įamžinimą ir informacijos apie tautinių mažumų kultūrą, papročius ir tradicijas sklaidą. Remiantis kultūros sričių lygiavertiškumo principu, būtina užtikrinti, kad kiekviena meno ir kultūros sritis turėtų savo nacionalinę, teisiškai apibrėžtą įstaigą, prilygstančią esamoms nacionalinėms kultūros įstaigoms. Tai būtina tų kultūros sričių gyvybingumui, tęstinumui užtikrinti. Nacionalinė įstaiga taip pat svarbi dėl to, kad atlieka savo srities tyrimus, konsultuoja politikos formuotojus, siekia nacionalinėse programose iškeltų tikslų, vykdo užduotis, koordinuoja kitų tos srities įstaigų veiklą.

Užtikrinsime kultūros prieinamumą. Lietuvoje susiformavęs valstybinių kultūros įstaigų tinklas koncentruojasi sostinėje, nors joje gyvena tik penktadalis Lietuvos gyventojų. Savivaldybėms valstybės dėmesio stoką šioje srityje tenka kompensuoti savo lėšomis. Todėl plėtosime išvažiuojamųjų nacionalinių renginių programas, įskaitant profesionalių atlikėjų pasirodymus savivaldybėse. Skatinsime istorinių etnografinių regionų, kraštų, atskirų vietovių unikalumą aktualizuojančias kultūrinės veiklas, kultūrinių susitikimų centrų kūrimąsi, praturtinsime regionų kultūrinį gyvenimą sąsajomis su nacionaliniais, regioniniais ir vietiniais kultūros keliais. Investuosime į bibliotekų tinklą ir jų gebėjimus telkti bendruomenę ir skleisti kultūrą vietos lygmeniu.

Pasinaudosime galimybėmis skaitmeninti kultūrą. Sieksime įveiklinti technologijas, kad kultūra taptų labiau prieinama visiems. Virtualios parodos ir renginiai, kultūros paveldo skaitmeninimas, daugiau galimybių naudotis internetu kaimo vietovėse, virtualių realybių ir papildytos realybės technologijų naudojimas kultūros paveldo objektams atkurti ir pristatyti, meno kūriniių ir kultūros paveldo objektų 3D skenavimas ir spausdinimas, dirbtinio intelekto naudojimas kūrybiniais procesams, pavyzdžiui, muzikai komponuoti ar tekstams generuoti, kultūros edukacijos programos šiomis temomis – visa tai turi tapti mūsų kultūrinės kasdienybės dalimi. Kartu pasirūpinsime, kad suskaitmeninta kultūra būtų pritaikyta ir pasiekama skirtingoms amžiaus ir socialinėms grupėms.

Didinsime visuomenės informacinį raštingumą. Nuolat intensyvėjančių naujienų ir žinių srautų amžiuje gebėjimas susigaudyti informacinėje erdvėje ir poreikis gauti patikimą informaciją tampa aktualia visuomenės problema. Skaidrinsime žiniasklaidos rėmimo sistemą. Įtvirtinsime tvarius žiniasklaidos, įskaitant regioninę spaudą, finansinio nepriklausomumo nuo politikų ir verslo mechanizmus. Kultūros leidiniams skirsime ilgalaikę ir deramą paramą iš valstybės. Esame už tai, kad visuomeninis transliuotojas būtų nešališkas, atspindėtų nuomonių įvairovę ir kad būtų stiprinamas jo profesionalumas. Remsime žiniasklaidos Lietuvos tautinių mažumų kalbomis iniciatyvas, skirdami pakankamas lėšas, kad galėtume veiksmingai atsverti kitų valstybių teikiamą paramą.

Atnaujinsime kultūros infrastruktūrą. Investuosime į muziejus, bibliotekas, kultūros centrus, koncertines įstaigas, teatrus ir kitas kultūros ir meno institucijas tam, kad jų teikiamos kultūros paslaugos būtų aukštos kokybės, prieinamos ir interaktyvios, didintų papildomus lankytojų srautus bei šalies ar vietovės patrauklumą, sykiu skatintų investicijas ir verslo plėtrą, naujų darbo vietų kūrimą. Kultūrinės programos, renginius, maršrutus ir šventes integruosime į turizmo sektoriaus programas bei turizmo plėtrą labiau orientuosime šalies kultūrai pristatyti, šios srities tarptautiniam bendradarbiavimui vystyti. Turistams patrauklias kultūros veiklas ir objektus susiesime su nacionaliniais ir tarptautiniais kultūros renginiais ir maršrutais.

Stipri ir finansiškai pajėgi, decentralizuota ir įtrauki vietos savivalda

Subalansuosime vietos savivaldybių vykdomas funkcijas ir didinsime savivaldybių veiklos savarankiškumą. Siekdami įgyvendinti memorandumą „Dėl glaudesnės centrinės ir vietos valdžios partnerystės siekiant stiprinti Lietuvos savivaldybių savarankiškumą ir atsakomybę“ ir vadovaudamiesi Europos vietos savivaldos chartijoje įtvirtintu subsidiarumo principu bei nustatytais kriterijais, atsakingai atliksime savivaldybių vykdomų funkcijų peržiūrą ir pateiksime pagrįstus siūlymus dėl tinkamesnio funkcijų (atsakomybių) paskirstymo tarp valstybės ir vietos savivaldybių, taip pat dėl savivaldybių funkcijų grupavimo į savarankiškas ir valstybines (valstybės perduotas savivaldybėms) funkcijas. Supaprastinsime savivaldybių vykdomų savarankiškų funkcijų reglamentavimą ir atsisakysime savivaldybių funkcijų (abiejų grupių) vykdymo perteklinės kontrolės (administracinės priežiūros). Valstybinėms funkcijoms įgyvendinti turi būti skiriamos lėšos tik iš valstybės biudžeto.

Didinsime savivaldybių ekonominį ir finansinį savarankiškumą. Tobulinsime savivaldybių finansinių išteklių formavimo sistemą, mažinsime savivaldybių priklausomybę nuo centrinės valdžios skiriamų tikslinių dotacijų ir diegsime priemones, nukreiptas į savivaldybių pajamų (einamosioms išlaidoms finansuoti ir investicijoms iš nuosavų pajamų šaltinių) didinimą, vietinių mokesčių tarifų ir bazės reguliavimą didesniu mastu, didesnes savivaldybių skolinimosi galimybes, vietinių ir užsienio investicijų pritraukimo skatinimą. Sieksime, kad visa apimtimi būtų užtikrintas valstybinių (valstybės perduotų savivaldybėms) funkcijų finansavimas, o sutaupytos valstybės biudžeto tikslinės paskirties lėšos liktų savivaldybėms ir būtų naudojamos kitais metais. Sieksime, kad savivaldybėms būtų visiškai kompensuojamos gyventojų pajamų mokesčio netektys, atsirandančios dėl centrinės valdžios priimtų sprendimų, mažinančių savivaldybių biudžetų pajamas ar didinančių savivaldybių išlaidas.

Savivaldybėse realiais darbais įgyvendinsime vidinę decentralizaciją. Gerinsime sąlygas plačios apimties bendruomeninei vietos savivaldai, pasižyminčiai didele formų įvairove, siekdami kad Lietuvoje ne vien savivaldybių valdžios institucijų sprendimais būtų sprendžiami vietos bendruomenėms svarbūs klausimai. Sudarysime sąlygas atsakingai ir veiksmingai veikti žemutinio, arčiausiai žmonių esančio Lietuvos savivaldybių valdymo lygmens subjektams, būtent mažosios vietos savivaldos integruotoms sistemoms (bendruomeninės vietos savivaldos branduoliams). Taip pat sustiprinsime seniūnaičių institutą: jų darbas privalo būti atlyginamas.

Aktyvi pilietinė visuomenė

Igalinsime pilietinę visuomenę. Nevyriausybinių organizacijų ir jų susivienijimai turi įgyti daugiau teisių sprendžiant savivaldos ar valstybinės svarbos klausimus. Taip pat būtina didinti tokių institucijų kaip Trišalė taryba, Lietuvos prekybos, pramonės ir amatų rūmai, Žemės ūkio rūmai, Lietuvos mokslų akademija, Lietuvos mokslo taryba, Lietuvos kultūros taryba, Lietuvos savivaldybių asociacija, Švietimo, Sveikatos tarybos įtaką formuojant valstybės politiką ir sprendžiant dėl viešųjų reikalų – joms būtina suteikti daugiau svorio. Steigsime Vietos bendruomenių rūmus, stiprinsime kitas bendruomeninių organizacijų skėtines organizacijas, savivaldybių bendruomeninių organizacijų tarybas ir pačias bendruomenines organizacijas, taikydami finansines, švietimo ir kitas priemones.

Skatinsime jaunimo politinį aktyvumą. Sieksime įteisinti teisę balsuoti nuo 16 metų savivaldybių tarybų ir merų rinkimuose, – tai būdas ugdyti jaunų žmonių pilietinę atsakomybę, padidinti jaunimo įsitraukimą į savivaldos procesus ir užtikrinti tinkamą jaunų žmonių atstovavimą savivaldybėse, taip pat išugdyti balsavimo įprotį. Be to, organizuosime vadinamuosius simuliacinius rinkimus, nes ši priemonė jau pasiteisino kaip efektyvus būdas ugdyti jaunimo politinį aktyvumą ir pilietiškumą. Dalyvaudami šiame procese, jaunuoliai įgyja praktinės patirties, susipažįsta su rinkimų sistema ir išmoksta priimti atsakingus sprendimus. Be to, tai skatina jaunimo susidomėjimą politika ir politinį aktyvumą. Taip pat inicijuosime civilinio kodekso pataisas, kuriomis asmenims nuo 16 metų suteiksime teisę vadovauti jaunimo organizacijoms.

Stiprinsime ryšius su Lietuvos išeivija. Ieškosime būdų, kaip sustiprinti Lietuvos ir jos išeivijos politinius ryšius. Taip pat dėsime pastangas, kad kultūros, švietimo ir kitų profesijų lietuvių diasporos atstovai galėtų dalyvauti Lietuvos institucijų programose, mainuose ir vykdyti bendrus projektus. Didinsime paramą lituanistiniam švietimui, teikiant nuolatinę finansinę ir kitą paramą, kuri leistų užtikrinti lituanistinių švietimo įstaigų veiklos tęstinumą ir naujų steigimąsi. Palaikysime ir plėsime jau esamas karjeros, integracijos ir jaunimo stažuočių programas, skirtas paskatinti svetur dirbančius tėvynainius grįžti ir dirbti Lietuvoje. Sukursime vieningą grįžimo į Lietuvą skatinimo ir (re) integracijos paramos priemonių įgyvendinimo koordinavimo mechanizmą.

Sumanus valdymas ir kompetetinga valstybės tarnyba

Stiprinsime viešąjį sektorių. Atkursime kompetencija, kvalifikacija ir pagarba grįstą, orią, prestižinę valstybės tarnybą. Stiprinsime viešajame sektoriuje dirbančių asmenų kompetenciją, diegdami tarptautinius standartus ir vadovaudamiesi gerąja tarptautine administravimo patirtimi. Sukursime paskatų ir talentų pritraukimo sistemą. Tobulinsime vadovaujamas pareigas einančių valstybės tarnautojų veiklos kontrolės ir atsakomybės už tinkamą pareigų vykdymą sistemą, darbo apmokėjimą, motyvavimą, plėsimė karjeros galimybes. Valstybės ir savivaldybių įstaigose bus ugdoma organizacinė kultūra, kurioje nebūtų vietos korupcijai. Parengsime programą „Talentai Lietuvai“, pagal kurią studentai, pasirašę trišales sutartis (su vietos savivaldybe ir švietimo įstaiga), turėtų galimybę gauti stipendiją, pagal kurią įsipareigotų po studijų tam tikrą apibrėžtą laikotarpį išdirbti savivaldybėje.

Plėtosime demokratijos inovacijas. Šiuolaikinės informacinės technologijos palengvina piliečių įsitraukimą į valstybės valdymą įvairiose procesų stadijose – nuo pasiūlymų teikimo iki dalyvavimo rinkimuose. Turime diegti ir plėtoti e. demokratijos instrumentus, tarp jų ir internetinį balsavimą – tai leistų į šalies valdymo reikalus labiau įtraukti toli nuo Lietuvos gyvenančius piliečius. Skatinsime tokių įrankių kaip vietos apklausos, gyventojų susirinkimai, ir dalyvaujamas biudžetas naudojimą, bei svarstomosios demokratijos iniciatyvas. Šiam tikslui taip pat panaudosime elektroninio valdymo ir komunikacijos teikiamas galimybes.

Mažinsime administracinę naštą. Užtikrinsime, kad valstybės valdymo ir kontrolės institucijos bei įstaigos nedubliuotų vienos kitų darbo. Paprastinsime sprendimų priėmimų procedūras. Užtikrinsime geresnį įstaigų bendradarbiavimą, patogesnį administracinių paslaugų teikimą gyventojams. Paprastinsime administracines taisykles ir procedūras, taikomas piliečiams ir verslui. Būtina įdiegti principą, kad, aptarnaujant verslą, nebūtų reikalaujama be reikšmingos priežasties iš naujo pateikti jau kartą pateiktus duomenis. Tam būtina užtikrinti, kad viešojo administravimo paslaugų teikėjai turėtų prieigą prie viešųjų duomenų per skaitmenines duomenų valdymo sistemas. Atsisakysime perteklinių reikalavimų, sutrumpinsime sprendimų priėmimo terminus, atsisakysime nereikalingų patikrų bei mažinsime kontroliuojančių institucijų skaičių. Įvertinsime galimybes į viešojo sektoriaus veiklą diegti sprendinius, pagrįstus dirbtinio intelekto funkcija. Remsime tokių technologinių sprendinių vystymą, teisės aktais reglamentuosime dirbtinio intelekto plėtrą ir naudojimą, steigsime programą jo keliamiems iššūkiams spręsti. Užtikrinsime, kad ES direktyvos nebūtų perkeliamos į nacionalinius teisės aktus pagal pačią griežčiausią jų interpretaciją. Tuo tikslu atsižvelgsime į šalies pramonės struktūrą, inovacijų skatinimo poreikį.

Vykdsime moksliniais tyrimais ir duomenimis pagrįstą politiką. Vengsime skubos priimant įstatymus, gerinsime jų kokybę. Įtvirtinsime nuostatą, kad bet kokiai struktūrinei reformai įgyvendinti būtina atlikti išsamią ir kvalifikuotą kaštų ir naudos analizę. Atsižvelgdami į neigiamus dabartinės Vyriausybės vykdytų reformų padarinius regionams, įdiegsime paslaugų prieinamumo visoje Lietuvoje vertinimo instrumentą: dar prieš pradėdant bet kokią „optimizavimą“ ar efektyvinimą, būtina įsitikinti, ar jis nepakenks žmonių galimybėms naudotis viešosiomis paslaugomis, jų prieinamumui ir pasiekiamumui. Šiuos poveikio tyrimus naudosime konsultuodamiesi su visuomene. Stiprinsime tarpinstitucinį koordinavimą Vyriausybės lygmeniu, įskaitant ir ES klausimų svarstymą.

Atversime valstybės duomenis. Valdžios skaidrumas – tai, be kitų dalykų, jos atvirumas. Nuosekliai sieksime, kad valstybė nuolat investuotų į duomenų atvėrimą, kartu užtikrindami asmens duomenų apsaugą. Piliečiams ir nevyriausybinėms organizacijoms suteiksime galimybes nuolat stebėti valdžios veiklą ir priimamus sprendimus.

Pertvarkysime viešuosius pirkimus. Sieksime taupesnės sistemos, supaprastinsime reikalavimus ir procedūras, kad verslui, ypač smulkiąjam, būtų lengviau dalyvauti viešuosiuose pirkimuose. Skatinsime inovatyvius pirkimus, trumpinsime pirkimo procedūras, supaprastinsime reikalavimus būtiniausiems ir skubiausiems pirkimams. Atnaujinsime pirkimų taisykles: peržiūrėsime ir papildysime aplinkosaugos, regioninės plėtros, socialinius ir sveikatos kriterijus. „Naudingiausio pasiūlymo“ apibrėžimą būtina patobulinti: vertinant pasiūlymo naudingumą, turi būti paisoma gyvavimo ciklo išlaidų ir tausojančios plėtros reikalavimų. Skatinsime viešųjų pirkimų dalyvius daugiau dėmesio skirti vietos paslaugų ir prekių kokybės gerinimui ir plėtrai. Parodoms „Rinkis prekę lietuvišką“ skirsime deramą finansavimą. Numatysime reikalavimą į viešųjų pirkimų sutartis įtraukti nuostatas dėl globojamų gyventojų grupių, pavyzdžiui bedarbių, neįgalių asmenų ar jaunimo, įtraukimo. Taip pat stiprinsime neteisminių ginčų dėl viešųjų pirkimų nagrinėjimo sistemą.

Užtikrinsime racionalią ir gerai kontroliuojamą migracijos politiką. Švietimo, asmens sveikatos priežiūros sektoriuose, vidaus reikalų tarnybose, privačiame sektoriuje aštrėja darbuotojų trūkumo problema. Todėl formuosime ilgalaikę ir nuoseklią Lietuvos politiką dėl darbuotojų iš trečiųjų šalių įdarbinimo ir leidimų gyventi Lietuvoje suteikimo, prioritetus suteikdami tiems darbuotojams, kurių kompetencijų reikia įmonėms, kartu užkirsdami kelią dempingui, kurį lemia pigios darbo jėgos įleidimas į rinką. Sukursime naujas bei efektyvinsime esamas imigrantų integracijos Lietuvoje programas. Į sprendimų priėmimą dėl užsieniečių darbo leidimų įtrauksime savivaldybes. Bendradarbiaudami su ES institucijomis, užtikrinsime sienų apsaugą, kovosime su prekyba žmonėmis ir nusikalstamu žmonių išnaudojimu bei gerinsime asmenų, kuriems reikia prieglobsčio, apsaugą. Migracijos politikos formavimą ir su tuo susijusių programų įgyvendinimą deleguosime vienai institucijai prie Vyriausybės, kad atsakomybė būtų sutelkta „vienose rankose“.

Efektyvus procedūrinis teisingumas ir viešoji tvarka

Užtikrinsime, kad **kokybiška teisinė pagalba pasiektų visus asmenis**, kuriems jos reikia, tam, kad jie apgintų savo pažeistas teises ir laisves. Teisinės pagalbos prieinamumas negali priklausyti tik nuo žmogaus pajamų ir turto. Ji turi pasiekti visus, kuriems ji būtina.

Peržiūrėsime baudžiamąją politiką. Esame už tai, kad bausmės proporcingumo principas būtų nuosekliai taikomas formuojant ir vykdant baudžiamąją politiką. Tai leistų kryptingai mažinti kalinių skaičių, kuris šiuo metu yra vienas didžiausių visoje Europos Sąjungoje. Formuosime bausmių vykdymo politiką, nukreiptą į atsakomybės neišvengiamumą bei padarytos žalos kompensavimą visuomenei naudingą darbą.

Gerbsime teisę į privatą gyvenimą. Tobulinsime procedūras dėl asmenų teisių ribojimo, užtikrindami galimybę apskųsti prievartos priemonių taikymą. Peržiūrėsime asmens privataus gyvenimą varžančių teisės aktų nuostatas, susijusias su kėsinimusi į asmens teisę į privatą gyvenimą, stiprinsime kontrolės mechanizmą ir nustatysime konkrečią teisėsaugos subjektų atsakomybę už nepagrįstą ar neteisėtą žmogaus teisių ribojimą.

Užtikrinsime viešąją tvarką. Gerinsime policijos pareigūnų atranką į tarnybą, jų mokymą, profesinę kvalifikaciją, sąlygas policijai aktyviai bendradarbiauti su nevyriausybinėmis organizacijomis ir gyventojais. Esame už tai, kad būtų atkuriami teritoriniai policijos padaliniai, taip gražinant policiją arčiau kiekvieno žmogaus. Skatinsime gyventojus tapti policijos rėmėjais, ugniagesiais savanoriais ir įsitraukti į nusikalstamumo bei gaisrų prevencijos, viešosios tvarkos užtikrinimo veiklas. Sieksime, kad ugniagesių gelbėtojų komandos būtų išdėstytos kuo arčiau gyventojų. Taip pat svarstysime galimybę savivaldybėse įvesti viešosios tvarkos skyrius, kuriems būtų perduota dalis policijos funkcijų su pakankamu valstybiniu finansavimu. Peržiūrėsime Administracinių nusižengimų kodekso normas, kurias būtų galima pavesti prižiūrėti šiems skyriams. Remsime „saugios kaimynystės“ iniciatyvas.

Lyčių lygybės politika

Mažinsime lyčių atotrūkį lygių galimybių atžvilgiu. Lietuva – viena iš nedaugelio ES šalių, iš esmės nepadariusių pažangos lyčių lygybės srityje nuo tada, kai pradėtas skelbti ES šios srities indeksas. Todėl būtina išanalizuoti situaciją ir koreguoti Moterų ir vyrų lygių galimybių planą. Formuodami valstybės biudžetą, vadovausimės siekiu užtikrinti lyčių lygybę – skatinsime lyčių požiūriu lygiavertį finansavimą visose viešojo gyvenimo srityse. Siekdami mažinti atlyginimų, mokamų vyrams ir moterims už tą patį darbą, skirtumus, įgyvendinsime ES direktyvą dėl privalomų darbo užmokesčio skaidrumo priemonių. Įstatymiškai įtvirtinsime moterų reprodukcinės teisės ir parengsime programą, kuri padėtų užtikrinti reprodukcinę teisių įgyvendinimą Lietuvoje. Plėsimės priemonių arsenalą, kurios padėtų geriau derinti darbą su įsipareigojimais šeimai, pvz., tokias kaip neperleidžiama dalis vaiko priežiūros atostogų abiem tėvams. Taikysime aktyvias, darbo rinkos poreikiais, o ne lyčių stereotipais pagrįstas priemones. Remsime iniciatyvas lygybės ir įvairovės srityje bei skatinsime jų plėtrą, įtraukdami nevyriausybinį sektorių ir verslą bei prisiimdami atsakomybę praktiškai įgyvendinti lygių galimybių užtikrinimo priemones valstybiniame sektoriuje. Taip pat palaikysime laikinąsias skatinimo priemones visose sprendimų priėmimo srityse, tarp jų – lyčių kvotas, kandidatų išdėstymą sąrašuose „užtrauktuko“ principu. Įgyvendinsime ES direktyvą dėl lyčių lygybės įmonių valdybose.

Kovosime prieš smurtą dėl lyties. Stiprinsime teisinius mechanizmus, skirtus spręsti smurto artimoje aplinkoje ir smurto dėl lyties problemas, ypatingą dėmesį skirsime pagalbos teikimui asmenims, turintiems negalią ir patyrusiems smurtą ar patiriantiems smurto artimoje aplinkoje pavojų. Perkelsime ES direktyvą dėl kovos su smurtu prieš moteris ir smurtu artimoje aplinkoje į mūsų teisę. Įgyvendinsime šiame ES teisės akte ir kituose europiniuose susitarimuose numatytas priemones šioje srityje. Vykdsime visų smurto dėl lyties formų prevenciją, įskaitant kibernetines jo apraiškas. Plėtosime infrastruktūrą, skirtą padėti prievartą patyrusiems asmenims, tarp jų – patyrusiems seksualinį smurtą. Mažinsime neigiamą smurto artimoje aplinkoje poveikį darbo rinkai: atsižvelgdami į užsienio šalių gerąją praktiką, sieksime įteisinti mokamas tikslines atostogas nukentėjusiems asmenims.

Kovosime prieš diskriminaciją dėl lytinės orientacijos. Valstybė turi pripažinti lygias teises visiems žmonėms sukurti ir palaikyti bendro gyvenimo poroje santykius. Skirsime deramą dėmesį kovai su neapykantos nusikaltimais nukreiptais prieš LGBT asmenis, taip pat su kitomis socialinės ir institucinės diskriminacijos šių asmenų atžvilgiu formomis. Vykdsime šalies europinius įsipareigojimus kovoti su bet kokia diskriminacija dėl lytinės orientacijos.

LIETUVOS TVARIOS ATEITIES KŪRIMO PLANAS

- Dėmesys vaikams
- Kokybiškas švietimas ir jo visuotinis prieinamumas
- Aukštasis mokslas ir mokymasis visą gyvenimą
- Profesionalusis sportas ir fizinis aktyvumas
- Valstybės vaidmuo skatinant ekonomikos pažangą
- Atsinaujinanti energetika ir tvari transporto politika
- Gyvybingas kaimas, konkurencingas ir tvarus žemės ūkis
- Aplinkos puoselėjimas ir jos išteklių tausojimas

Išvados apie dešiniųjų valdymo laikotarpio rezultatus – jau gana aiškios. Pirmieji jų valdymo metai ekonomikos augimo požiūriu buvo sėkmingi, bet jau 2022 metais fiksuotas staigus ekonomikos augimo sulėtėjimas, kuris 2023 metais peraugo į ekonomikos sąstingį ar net smukimą. Tarptautiniai duomenys rodo, kad kadenciją baigianti vyriausybė pagal savo darbo rezultatus prastai atrodo lyginant su kaimynais, o 2021–2023 metų laikotarpiu ekonomikos augimo požiūriu buvo viena iš prasčiausių Europos Sąjungoje. Pažymėtina, kad Lietuvos ekonomikos būklė pagal daugelį statistikos parametrų 2023 metų pabaigoje buvo prastesnė nei iki dabartinės vyriausybės darbo pradžios. Prasti konservatorių ir liberalų vyriausybės veiklos rezultatai 2021-2023 metais nėra atsitiktinumas. Visa Lietuvos istorija po nepriklausomybės atkūrimo rodo, kad dešiniųjų valdymo laikotarpiais šalies ekonominiai rezultatai buvo prasti.

Didelė dalis šioje mūsų programoje išdėstytų nuostatų teikia aiškias gaires, ką reikia daryti kitaip, kad padėtis keistųsi iš esmės. Pajėgios viešųjų finansų sistemos sukūrimas, ryžtinga kova su skurdu ir nelygybe, socialinės apsaugos plėtra, lygiavertiškumu grindžiamų darbo santykių kūrimas ir socialinio dialogo vystymas, kova su šešėliu ir atsakinga rinkos dalyvių priežiūra – visa tai yra reikšmingos dedamosios siekiant šalies gerovės dabar ir ateityje. Lygiai taip pat svarbus šalies demokratijos institucijų, pilietinės kultūros, žmonių tarpusavio pasitikėjimo stiprinimas įvairiomis anksčiau įvardytosiomis priemonėmis. Galų gale, tinkamas pasirengimas šalies gynybai ir deramas dėmesys civilinei saugai gali taip pat duoti teigiamą postūmį Lietuvos vystymuisi.

Vis dėlto, to nepakanka, kad būtume užtikrinti, jog mūsų ateities kartos augs ir kurs klestinčioje Lietuvoje. Pasaulį ir Europą krečia daugialypės krizės, kurios veikia ir veiks mūsų gyvenimą. Tam, kad išliktume joms atsparūs, privalome pasinaudoti šiuolaikinių technologijų raidos teikiamomis galimybėmis ir tapti inovatyvia bei konkurencinga ekonomika. Turime plėtoti visuminį požiūrį į Lietuvos vaikų ir jaunimo gerovę bei jų galimybes augti ir tobulėti. Šiuo atžvilgiu **tvirtai laikysimės ir įgyvendinsime jau pasiektus susitarimus su kitomis svarbiausiomis šalies politinėmis jėgomis dėl visų grandžių švietimo ir mokslo tinkamos plėtros ir finansavimo**. Taip pat būtina nustoti vykdyti neatsakingus eksperimentus švietimo sistemoje, o bet kokias planuojamas permainas reikia vykdyti tik viską gerai įvertinus ir radus visų dalyvių sutarimą.

Technologinė pažanga būtina sėkmingai ekonomikos plėtrai. Todėl skatinsime naujų technologijų diegimą ir aukštos pridėtinės vertės pramonės plėtoją visoje Lietuvoje. Vystydami ambicingą inovacijų politiką, turime **visokeriopai išnaudoti ir žiedinės ekonomikos teikiamas galimybes**. Akivaizdu, kad perėjimas prie žiedinės ekonomikos ir prie pigesnės, atsinaujinančios energetikos turi būti spartesnis – kritinių žaliavų trūkumas, jų prieinamumo problemos ir brangimas riboja ekonomikos plėtoją, iškastinio kuro naudojimas kelia taršą ir spartina klimato kaitą, o tarša daro didžiulę žalą ne tik mūsų aplinkai, bet ir žmonių sveikatai. Esame pernelyg priklausomi nuo kritinių žaliavų ir iškastinio kuro, kuris dažnai importuojamas iš nedraugiškų, autoritarinių valstybių. **Didžiausi teršėjai šiandien moka per mažus mokesčius, todėl nekeičia žalingų praktikų ir neprisideda prie aplinkos apsaugos**.

Todėl parengsime investicijų planą, skirtą perėjimui prie žiedinės ekonomikos spartinti, tvaresniems gamybos ir vartojimo būdams skatinti. Užtikrinsime, kad perėjimas prie žiedinės ekonomikos būtų socialiai teisingas ir naudingas tiek žemdirbiams, tiek dirbantiems pramonėje ir transporte, o taip pat visoms socialiai pažeidžiamoms grupėms. Stabdysime naftos degalų vartojimo augimą ir imsime palaipsniui jo mažinti: plėtosime viešąjį transportą, elektromobilių parką, biometano ir pažangių biodegalų vartojimą, artimiausioje ateityje – sintetinių degalų gamybą ir vartojimą.

Įgyvendinsime šiuos darbus:

Dėmesys vaikams

Skatinsime gimstamumą. Norime, kad šalies gyventojų skaičius ne mažėtų, o didėtų, kad šeimos norėtų ir galėtų išlaikyti bei deramai išugdyti kuo daugiau vaikų. Esame įsitikinę, kad vaikų gimimas neturi riboti abiejų tėvų profesinių siekių, mokymosi, karjeros pasiekimų, jų kultūrinių interesų ir gyvenimo kokybės ar būti šeimos pajamų mažėjimo priežastimi. Todėl toliau plėsime universalią paramą kiekvienam vaikui, mažinsime mokestinę naštą vaikus auginančioms šeimoms ir sudarysime galimybę dirbti abiem tėvams, užtikrindami jų mažamečiams vaikams tinkamą nemokamą priežiūrą ikimokyklinėse įstaigose ir aktyvaus laisvalaikio organizavimą. Skatinsime įvairesnes vaikų priežiūros formas, pavyzdžiui, šeimų darželius.

Kovosime su vaikų skurdu. Esame įsitikinę, kad vaiko gimimas neturi tapti skurdo rizikos veiksniumi. Laikomės nuostatos, kad skurdą lemia daug priežasčių, todėl taikysime kompleksines priemones bendram skurdo lygiui mažinti. Tam numatysime nemokamą ikimokyklinukų ir pradinukų maitinimą ugdymo įstaigose, lygias galimybes gauti nemokamas ir kokybiškas priežiūros, ugdymo ir gydymo paslaugas, pagerinsime vaikų apsirūpinimą mokymuisi reikalingomis priemonėmis. Taip pat turime gerokai pasistūmėti įgyvendindami Europos jaunimo ir vaiko garantijas. Dėsime pastangas kuo sparčiau jas perkelti į Lietuvos teisėkūrą. Įstatymu įtvirtinsime vaikų pinigų indeksavimo tvarką. Užtikrinsime bazinių paslaugų šeimai paketo įgyvendinimą visose savivaldybėse ir visa apimtimi. Deramą dėmesį skirsime vienišų mamų ar tėvų šeimoms ir toms šeimoms, kuriose daugiau nei du vaikai, taip pat šeimoms, auginančioms specialiujų poreikių turinčius vaikus. Atsižvelgdami į išaugusius įsiskolinimus Vaikų išlaikymo fondui, griežtinsime tvarką ir administracinę atsakomybę skolininkams.

Didinsime vaiko dienos centrų finansavimą. Užtikrinsime, kad jų tinklas apimtų visą šalies teritoriją ir atitiktų realius poreikius. Užtikrinsime deramą palydėjimo paslaugos aprėptį ir tinkamą finansavimą jaunuoliams, gyvenantiems socialinę riziką patiriančiose šeimose. Sudarysime galimybes gauti metodologinę pagalbą ir stiprinti kvalifikaciją šios paslaugos teikėjams – nuo finansų išmanymo ir karjeros konsultavimo iki kasdienių įgūdžių ugdymo.

Vykdsime smurto prieš vaikus prevenciją. Vykdsime tęstinę informacinę kampaniją visuomenei apie nesmurtinius vaiko auklėjimo būdus, būtinybę šeimose skirti daugiau laiko bendravimui su vaikais, pagalbos ir paslaugų gavimo galimybes, emocinės paramos ir tėvų linijos kontaktus. Pažeidžiamoms grupėms, susiduriančioms su psichologiniais ar socialiniais sunkumais, didinančiais smurto riziką, teiksime papildomas tikslines paslaugas. Tam taip pat svarbu plėsti prevencijos programas, paslaugų ir pagalbos galimybes savivaldybėse, labiau įtraukiant nevyriausybinę organizaciją ir bendruomenes.

Investuosime į vaikų ir paauglių sveikatą. Užtikrinsime vaikų raidos ir vystymosi stebėseną, galimų sveikatos sutrikimų korekciją ir profilaktiką. Vykdydysime sveikų vaikų darželių ir mokyklų iniciatyvas, sveiko maisto prieinamumo vaikams, fizinio aktyvumo ir lavinimo programas, laiduojančias visiems vaikams galimybę išmokti plaukti. Įgyvendinsime vaikų ir paauglių apsaugos nuo tabako, alkoholio, narkotinių medžiagų, energinių saldžiųjų gėrimų, perteklinio saldaus maisto vartojimo priemones. Plėsimė šios srities pajėgumus savivaldybėse.

Užtikrinsime palankias sąlygas specialių poreikių turinčių vaikų vystymuisi, kad jie taptų visaverčiais visuomenės nariais. Sieksime, kad vaikų medicininės reabilitacijos ir sanatorinio gydymo paslaugos būtų prieinamos visiems raidos sutrikimus turintiems vaikams. Žymiai padidinsime ambulatorinių paslaugų skaičių vaikams, turintiems raidos sutrikimų. Sieksime kad savivaldybėse, remiantis Skandinavijos šalių patirtimi, plėtotųsi bendruomeniniai pagalbos namai su intensyvia individualia asmenine pagalba autistiškiems paaugliams ir jaunuoliams, turintiems didelių iššūkių keliančio elgesio sunkumų.

Užtikrinsime reprodukcinės sveikatos ir teisių apsaugą. Šiandien Lietuvoje paauglių nėštumo rodikliai yra vieni aukščiausių tarp ES šalių, lytinio švietimo kokybė prasta, o kontraceptinių priemonių prieinamumas žemas. Imsimės praktinių priemonių situacijai gerinti. Sukursime reprodukcinės sveikatos įstatyminę bazę, įtvirtinsime moterų reprodukcinės teises, skirsime reikiamą pagalbą nevaisingoms šeimoms, įskaitant dalinį ar visišką pagalbinio apvaisinimo finansavimą. Skirsime papildomą dėmesį atskirties grupių moterims, imsimės veiksmų, kad gerėtų jų reprodukcinė sveikata. Pasisakome už dirbtinio (pagalbinio) apvaisinimo paslaugų prieinamumą visoms dėl nevaisingumo kenčiančioms šeimoms. Nepalaikysime įstatyminių iniciatyvų drausti abortus.

Kokybiškas švietimas ir jo visuotinis prieinamumas

Užtikrinsime lygiateisį ugdymą. Sukursime universalią, visiems sąžiningą nemokamo švietimo sistemą, suteikiančią lygias galimybes augti ir tobulėti visiems Lietuvos vaikams nepriklausomai nuo jų gyvenamosios vietos bei tėvų finansinės padėties. Audituosime ir stabdysime karštligiškai vykdomas reformas, kurios gali turėti neigiamų pasekmių švietimo sistemai. Bet kokie pokyčiai turi būti svarstomi tik gerai jiems pasiruošus. Remdamiesi gerosiomis Skandinavijos ir kitų Vakarų šalių praktikomis, privačias švietimo įstaigas finansuosime taip pat kaip valstybines (savivaldybių) įstaigas, taikydami tokius pačius kokybės ir kiekybės reikalavimus. Taip pat ribosime vaikų atrankų į mokyklas vykdymą. Užtikrinsime sertifikuotų karjeros ugdymo specialistų paslaugas mokyklose ir kokybišką informacijos apie jas sklaidą.

Gerindami mokytojų darbo sąlygas ir sykiu spręsdami jų trūkumo problemą, pirmiausia užtikrinsime ženklų pedagogų atlyginimų didinimą. Sieksime, kad klasės dydis būtų toks, kad pedagogas galėtų sukurti kiekvieną mokinį motyvuojančią edukacinę aplinką. Užtikrinsime deramą balansą tarp mokytojų darbo ir poilsio. Įtvirtinsime etikos nuostatas, pagal kurias būtų gerbiamos ir mokinių, ir pedagogų teisės. Stiprinsime pasitikėjimo mokytojais kultūrą, mažindami kontrolę ir biurokratinis reikalavimus. Investuosime į mokytojų kvalifikacijos kėlimą, mokyklų vadovų parengimą, pritraukimą ir jų lyderystės stiprinimą.

Subalansuodami ugdymo įstaigų tinklą, orientuosimės į tai, kad kiekvienas Lietuvos vaikas turi teisę gauti kokybišką švietimą nepriklausomai nuo vietovės, kurioje jis gyvena. Siekdami išlaikyti mokyklas mažuose miesteliuose, koreguosime dabartinės vyriausybės sprendimus. Mokykla turi veikti kaip vientisa bendrojo lavinimo vieta, apimanti visas ugdymo pakopas nuo pradinio ugdymo iki gimnazijos. Sieksime, kad pradinių klasių mokiniai mokytųsi kuo arčiau savo gyvenamosios vietos, o vyresniųjų klasių mokiniams plačiau organizuosime patogų, sveikatą tausojantį pavėžėjimą iki artimiausios mokyklos. Atnaujinsime ir išplėsime „geltonųjų autobusų“ programą.

Sustiprinsime mokymosi pagalbą. Nustatysime, kad klasėms, kuriose mokosi negalia ar kitus specialiuosius ugdymosi poreikius turintys mokiniai, būtų skiriama pakankamai mokinio padėjėjų, nustatant jiems kvalifikacinius reikalavimus. Sustiprinsime psichologų rengimą ir padidinsime jų etatų skaičių mokyklose. Skatinsime savivaldybes sudaryti papildomas sąlygas gabių, talentingų vaikų neformaliai akademiniam ugdymuisi.

Tautinių mažumų mokyklų tinklą koreguosime atsižvelgdami į šių mokyklų bendruomenių nuomonę bei mokinių interesus. Įgyvendindami konstitucinę nuostatą dėl valstybinės lietuvių kalbos, skirsime deramą dėmesį tautinių mažumų mokinių lietuvių kalbos mokymui ir neformaliajam švietimui, kaip veiksmingoms priemonėms užtikrinti šių mokinių sėkmingą integraciją visuomenėje. Prireikus leisime tautinių mažumų mokyklose naudoti ES valstybėse narėse išleistus vadovėlius ir mokymo priemones, jeigu jų turinys neprieštarauja Lietuvos interesams bei atitinka Lietuvos mokymo programas.

Plėtodami ugdymo turinį, užtikrinsime, kad šis procesas būtų atviras ir įtraukiantis mokslininkus, menininkus, geriausius mokytojus, mokinius bei nevyriausybinės organizacijas. Ugdymo turiniui plėtoti skirsime pakankamai lėšų, kad į šį kilnų ir reikšmingą valstybės ateičiai darbą būtų galima pritraukti iškiliausius mokslininkus, kūrėjus ir pedagogus praktikus. Taip pat skirsime deramą dėmesį bendrųjų programų atnaujinimui, turėdami tikslą stiprinti šiuolaikines kompetencijas ir atsisakyti akivaizdžiai perteklinės informacijos, taip suteikiant didesnę kūrybinę laisvę mokytojams. Sieksime, kad ugdymo procese didesnis dėmesys būtų skiriamas saugios ir palankios aplinkos mokiniams sukūrimui.

Tęsime skaitmeninimą švietimo srityje. Suteiksime galimybę pasirinkti mokymosi medžiagos tipą – skaitmeninius vadovėlius arba popierinę mokymosi medžiagą. Taip pat skirsime reikiamą paramą interaktyvioms mokymosi priemonėms, siekdami aprūpinti jomis visas Lietuvos mokyklas. Užtikrinsime, kad mokiniai būtų tinkamai informuojami apie dirbtinio intelekto esmę, galimybes ir grėsmes, poveikį visuomenei, atsižvelgiant į dirbtinio intelekto suvokimą šiuo metu. Supažindinsime mokytojus su dirbtinio intelekto galimybėmis ir grėsmėmis, įskaitant galimybę išbandyti dirbtinį intelektą kuriant užduotis.

Užtikrinsime visuotinį neformalų švietimą. Kiekvienam Lietuvos moksleiviui turi būti sudarytos galimybės lankyti sporto, meno ar mokslo būrelį. Sieksime, kad būtų nuosekliai didinamas finansavimas neformaliajam švietimui ir jo krepšeliui, įskaičiuojant ir papildomo pavėžėjimo išlaidas. Taip pat sieksime, kad iš valstybės biudžeto būtų padengiamas visas mokestis specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams ir tiems vaikams, kurie gauna arba turi teisę į socialinę paramą. Sieksime, kad visose neformalaus švietimo srityse vienodai aktyviai dalyvautų ir mergaitės, ir berniukai. Išplėsime mokinių pavėžėjimo sistemą, kad ji apimtų ir neformaliojo švietimo sistemą. Stiprinsime neformalųjį (vaikų ir suaugusiųjų) švietimą apskričių ir savivaldybių lygmeniu, pagerinsime sąlygas apsirūpinti reikiama metodine medžiaga. Didinsime vasaros poilsio stovyklose dalyvaujančių vaikų skaičių.

Plėsime mokinių priėmimą į **aukštos pridėtinės vertės profesinio mokymo programas,** skatinsime kuo efektyvesnį turimos modernios infrastruktūros panaudojimą, užtikrinsime įgytų kompetencijų kokybišką įvertinimą, plėsime neformaliai įgytų kompetencijų pripažinimą, skatinsime profesinio mokymo ir bendrojo ugdymo suartėjimą, taip pat kuo platesnį profesinio mokymo potencialo išnaudojimą vykdant regioninę plėtrą. Vystydami profesinį mokymą skirsime pakankamai lėšų ne tik profesinio mokymo įstaigų technologinei infrastruktūrai, bet ir kitoms svarbiausioms reikmėms: bendrabučiams, stipendijoms, sportui ir rekreacijai. Į mokymo programų planavimą ir rengimą įtrauksime darbdavius, kitus socialinius partnerius, vystysime pameistrystės programas. Skatinsime profesinį orientavimą pagrindinėse mokyklose ir gimnazijose.

Aukštasis mokslas ir mokymasis visą gyvenimą

Mokslo ir studijų institucijų finansavimą grįsime ilgalaikėmis valstybės ir šių institucijų sutartimis, įskaitant ir poreikį plėtoti valstybės užsakymų politiką švietimo, sveikatos ir kitose strategiškai svarbiose srityse. Taip pat aiškiau diferencijuosime aukštąsias mokyklas pagal jų statusą ir veiklos orientaciją. Užtikrinsime, kad visos jos – nepaisant statuso skirtumų – būtų deramai finansuojamos. Mokslo projektų finansavimas bus tvarus ir augantis. Įtvirtinsime mechanizmą, užtikrinantį mokslo ir studijų institucijų sudėtingos infrastruktūros ir kultūros paveldo objektų finansavimą. Užtikrinsime, kad mokslininkų, dėstytojų ir neakademinio personalo atlyginimai būtų konkurencingi šalies darbo rinkoje. Skirdami finansavimą vadovausimės principu, kad visos mokslo sritys ir kryptys yra savaip vertingos kuriant visuomenės ir valstybės gerovę.

Stiprinsime akademinę savivaldą. Plėsimė akademinės bendruomenės savivaldą. Keisime aukštųjų mokyklų vadovų rinkimo sistemą, užtikrindami platesnį aukštosios mokyklos pedagoginių, mokslo ir kitų darbuotojų, studentų ir visuomenės atstovų dalyvavimą. Pasisakome už tai, kad mokslo ir studijų institucijų vadovai būtų renkami pačių akademinų bendruomenių, o ne skiriami kitų, išorės įstaigų ar verslo įmonių atstovų.

Skirsime dėmesį **studentų socialiniams poreikiams**. Sieksime, kad aukštasis mokslas netaptų nepakeliama finansine našta ar vien pasiturinčiųjų privilegija. Nuosekliai didinsime stipendijas ir keisime paramos skyrimo sistemą, kad tiek pažangiausi, tiek nepasiturintys studentai galėtų gauti minimalaus pragyvenimo lygį atitinkančią paramą. Rūpinsimės negalių ir kitų specialiųjų poreikių turinčiais studentais. Investuosime į studentų bendrabučių plėtrą ir atnaujinimą. Paskolas studijoms turėtų teikti ne komerciniai bankai, o valstybės valdomas fondas. Paskolos grąžinimo terminai turėtų būti susieti su absolvento atlyginimo santykiu su vidutiniu šalies darbo užmokesčiu.

Skatinsime mokymąsi visą gyvenimą. Diegsime mokymosi visą gyvenimą čekių sistemą, kuri leis didelei visuomenės daliai gauti tikslinę finansinę paramą mokymuisi ir savo nuožiūra ją panaudoti profesinių kompetencijų įgijimui, tobulinimui, persikvalifikavimui, užsienio kalbų mokymuisi, kitiems lavinimosi poreikiams. Stiprindami institucinę suaugusiųjų mokymosi bazę, taip pat numatome sistemingai remti trečiojo amžiaus universitetus ir nevyriausybinį sektorių, skatinti savivaldybių įnašą į paramą suaugusiųjų mokymui.

Profesionalus sportas ir fizinis aktyvumas

Nustatysime ilgalaikes strategines sporto plėtros kryptis. Užtikrinsime deramą Lietuvos sportininkų rengimą ir jų dalyvavimą olimpinėse ir paralimpinėse žaidynėse, laikydamiesi lyčių balanso. Skatinsime jaunųjų sportininkų rengimą. Stiprinsime sporto gimnazijų ir mokyklų, regioninių centrų ir nacionalinio sporto centro veiklas, siekdami, kad jose vienodai aktyviai dalyvautų merginos ir vaikinai. Užtikrinsime aukšto meistriškumo sportininkų socialines garantijas, gydymą ir reabilitaciją traumų atvejais bei mokslinį medicininį aptarnavimą rengiantis pagrindinėms varžyboms. Įtrauksime į sporto politiką nevyriausybinės sporto organizacijas. Nustatysime aiškius ir visoms vienodai taikomus rezultatų vertinimo kriterijus. Nustatysime tvarų sporto finansavimą 2–3 olimpinių ciklų laikotarpiu. Vystysime žmonių su negalia sportą ir paralimpinį judėjimą.

Skatinsime visuomenės fizinį aktyvumą. Plėtosime regioninius sporto ir sveikatingumo centrus, prieinamus kaimų ir miestelių mokiniams, jaunimui ir gyventojams. Užtikrinsime stabilų ir ilgalaikį visuomenės sveikatai svarbių infrastruktūros objektų (pėsčiųjų, dviračių takų, trasų, sporto erdvių, viešosios infrastruktūros gamtoje) priežiūros ir plėtros finansavimą. *Skatinsime savivaldybių ir bendruomenių kūno kultūros ir fizinio aktyvumo iniciatyvas, mėgėjiškas sporto šakų rungtis.* Sudarysime sąlygas sparčiau vystyti sporto klubams. Visapusiškai remsime vaikų ir jaunimo sveikatinimo sąjūdį, šiuolaikinius patrauklius renginius, sveiką gyvenseną. Sieksime, kad vaikai su negalia integruotųsi į fizinio ugdymo procesą.

Valstybės vaidmuo skatinant ekonomikos pažangą

Investicijų skatinimas. Reikšmingai pagerinsime finansų prieinamumo sąlygas, šalindami kreditavimo problemas. Įtvirtinsime nuostatas, kad finansinėse ir paskolų priemonėse tinkamomis finansuoti būtų visos išlaidos, kurios didina investicijų grąžą ir trumpina jų atsipirkimo laikotarpį. Palengvinsime statybos leidimų išdavimo, projektų derinimo ir gamybinių objektų pridavimo sąlygas. Sudarysime lygiavertes sąlygas Lietuvos ir užsienio investuotojams. „Investuok Lietuvoje“ vienodomis sąlygomis aptarnaus tiek užsienio, tiek nacionalinius investuotojus, investuojančius pagal Žaliojo koridoriaus sąlygas stambiems investiciniams projektams.

Ilgalaikis Europos investicijų planas bus nukreiptas skatinti mūsų pramonės plėtrą, ypač strateginėse šakose, taip pat padėti mūsų pramonei ir darbuotojams sklandžiai prisitaikyti prie klimato neutralios žaliosios ekonomikos, išlaikant konkurencingumą ir darbo vietas, skaitmeninės revoliucijos ir dirbtinio intelekto plėtros sąlygomis. Europos pramonės strategijoje numatyta skirti reikšmingą dalį investicijų šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimų mažinimui, moksliniams tyrimams ir inovacijoms, skatinti lavinimą ir mokymąsi visą gyvenimą bei užtikrinti darbo vietų kūrimą ir apsaugą ES. Lietuvoje būtina padėti mūsų rajonų savivaldybėms, kurios, skirtingai nuo didmiesčių, stokoja ES struktūrinių fondų paramos plėtoti vietos ekonomiką. Reikia stiprinti jų koordinacinius pajėgumus teikiant paraiškas struktūrinei paramai gauti. Skatindami ekonominę plėtrą visoje šalyje, kursime naujas kokybiškas kvalifikuotas darbo vietas, o taip pat infrastruktūrą ir veiklos potencialą vietos smulkiajam ir vidutiniam verslui.

Infrastruktūra inovacijoms. Vykdysime integruotą ir veiksmingą mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros veiklų finansavimą, ypatingai sumaniosios specializacijos kryptyse. Kursime gyvybingų, reikšmingų, privačių investicijų pritraukusių slėnių, mokslo ir technologijų parkų plėtros programas. Šias programas įgyvendinsime viešojo ir privataus sektorių partnerystės principu. Įkursime sumaniosios specializacijos krypčių technologijų centrus ir „žaliuosius centrus“, kad paskatintume spartesnę žaliają ir skaitmeninę transformaciją. Sukursime priemonių rinkinį, skirtą kelti technologinės parengties lygį ir diegti pramonės transformacijai palankias priemones. Sukursime nacionalines mokslo, technologijų ir inovacijų programas, numatančias priemones padėti aukštą augimo ir inovacinį potencialą turinčioms mažoms ir vidutinėms įmonėms, plėtosime tokių įmonių brandinimo ekosistemas.

Remsime proveržio technologijų plėtrą ir darbo našumo didinimo paskatas. Naujosios kartos technologijos tobulėja labai greitai, o skaitmeninės rinkos yra itin dinamiškos. Naujosios kartos technologijos, tokios kaip dirbtinio intelekto, lazerių, robotizacijos, 3D spausdintuvų, žaliosios, nano-, bio-, info-ir kogno-technologijos padės užtikrinti inovatyvių darbo vietų plėtrą. Lietuvos tikslas turi būti fundamentinių ir taikomųjų mokslo tyrimų plėtra, kuri gali ženkliai prisidėti prie ekonomikos augimo, todėl skirsime didesnę dėmesį ir didesnę paramą tokiems tyrimams. Remsime pastangas, kad ES lygiu būtų skiriamas ypatingas prioritetas šiai sričiai. Sukursime sutelkiančią valstybės paskatų ir pagalbos sistemą, kuri užtikrintų kuo spartesnį įmonių skaitmenizavimą, technologinį atsinaujinimą ir transformaciją į aukštųjų ir vidutinių aukštųjų technologijų pramonę.

Eksporto skatinimas ir tarptautinė integracija. Skatinsime eksporto iniciatyvas, integraciją į tarptautines vertės grandines bei technologijų ir inovacijų tinklus. Vykdydysime inovacijų diplomatiją. Didinsime pasiūlą paskatų ir instrumentų, padedančių įsijungti į ES ir tarptautinius aljansus, strategines vertės kūrimo grandines, inovacijų partnerystes, dalyvauti tarptautinėse mokslo, technologijų ir inovacijų programose bei tarptautiniuose žaliuosiuose, inovatyviuose viešuosiuose ir ikiprekybiniuose pirkimuose.

Valstybės dalyvavimas kapitalo investicijose – pasisakome už valstybinio plėtros banko steigimą, kuris greta klasikinių investavimo į plėtrą priemonių turėtų ir platų socialinį mandatą. Jo veikla nekeltų grėsmės konkurencijai rinkoje, bet siektų pritraukti ir reikšmingus privačius išteklius visuomenei svarbiems projektams finansuoti. Šalia smulkaus ir vidutinio verslo skatinimo, būtinos ir finansinės priemonės įgyvendinant valstybinę būsto politiką, daugiabučių renovaciją, energetikos ir kelių infrastruktūros finansavimą, žemės ūkio modernizavimą. Vienu iš svarbių šio banko tikslų galėtų būti gamtos išsaugojimas ir kova prieš klimato kaitą. Bankas galėtų būti steigiamas toliau konsoliduojant ir išplečiant jau esamų nacionalinių plėtros įstaigų pajėgumus, tam panaudojant ne tik ES ir Europos investicijų banko, bet ir kitus tarptautinius bei nacionalinius išteklius, kartu pagal aukščiausius standartus užtikrinant skaidrų ir veiksmingą valdymą bei išlaikant pačius aukščiausius kreditinio patikimumo reitingus.

Kapitalo rinka turi tarnauti žmonėms. Gilinsime ir modernizuosime šalies kapitalo rinką, plėtrosime jos priemones, ypač investicijas į verslo nuosavybę. Būtina atlikti Lietuvos įmonių teisės peržiūrą siekiant konsoliduoti mūsų kapitalo rinką su Baltijos šalių rinkomis bei integruotis į bendrą ES kapitalo rinkų sąjungą. Remsime gyventojų taupymą, kaupimą senatvei ir privačias investicijas: įgyvendinsime „investicinės sąskaitos“ modelį, skatinsime sąmoningą ir apsaugotą mažmeninių investuotojų dalyvavimą investiciniuose bei pensijų fonduose. Skatinsime pamatinių, ypač jaunimo, finansinių žinių bei įgūdžių plėtrą. Kartu užtikrinsime griežtą valstybinę finansų rinkos priežiūrą bei negailestingą kovą su sukčiavimu ir pinigų plovimu.

Igyvendinsime priemones mokestinei verslo aplinkai gerinti. Sieksime, kad tiek esamam verslui, tiek planuojantiems investuoti Lietuvoje apmokestinimo sistema būtų paprasta, aiški ir stabili. Taikysime pelno mokesčio lengvatas į įmonės modernizavimą reinvestuojamam pelnui. Tai skatins įmones investuoti į modernesnes gamybos technologijas. Padidės įmonių technologinė parengtis, augs įmonių gebėjimas gaminti aukštųjų ir vidutinių aukštųjų technologijų produkciją, didės konkurencingumas ir gebėjimas integruotis į ES strategines vertės grandines, taigi pritrauksime daugiau tiesioginių užsienio investicijų. Sieksime praplėsti tinkamų turto grupių sąrašą, leisti naudotis lengvata ir tais atvejais, kai įsigyjamas Lietuvos rinkai ar sektoriui inovatyvus turtas, nors jis savaime nėra naujas. Taip pat suvienodinsime investicinio projekto pripažinimo kriterijus (taikomus transporto priemonėms ir nekilnojamam bei kilnojamam turtui). Sukursime mokesčių kreditų sistemą, kuria būtų skatinamos realios mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros investicijos. Supaprastinsime bei palengvinsime mokesťines prievoles pradedantiesiems verslininkams ir mažesnėms įmonėms, plėsdami elektroninių paslaugų spektrą, automatizuodami apskaitą bei mokesčių administravimą, gerindami mokesčių mokėtojų žinias ir taip padėdami jiems laikytis mokesčių taisyklių.

Pasitelkdami nacionalines ir europines priemones, **skatinsime jaunimo užimtumą ir verslumą**, kad jaunuoliai kuo sklandžiau integruotųsi į darbo rinką, kurtų ekonominę vertę ir turėtų palankias sąlygas kurti šeimą. Plėtosime stažuotių sistemą, kuri suteiks galimybę jaunuoliams deramomis sąlygomis įgyti darbinės patirties norimoje srityje. Už stažuotes turi būti mokamas atlyginimas. Ypatingą dėmesį skirsime skaitmeninių įgūdžių ugdymui. Jauniesiems verslininkams, kuriantiems smulkų ir vidutinį verslą, turi būti suteiktos mokesťinės paskatos, leidžiančios įsitvirtinti rinkoje. Kaip vieną iš priemonių stabdyti jaunimo emigraciją, taip pat didinti jų verslumą, apsvarstysime Lenkijoje ir kitose ES valstybėse narėse pasiteisinusias gyventojų pajamų mokesčio lengvatas jaunuoliams iki 26 metų.

Atsinaujinanti energetika ir tvari transporto politika

Plėsimė atsinaujinančių išteklių energetiką. Ilgainiui energetikos sektoriuje turi būti atsisakyta iškastinio kuro, pirmenybę teikiant žaliajai energijai iš saulės, vėjo, vandens, biomasės ir kitų atsinaujinančių šaltinių. Būtina toliau sparčiai plėtoti saulės ir vėjo elektrines, modernizuoti ir plėtoti elektros tinklus, prioritetizuoti elektros akumuliacijos pajėgumų plėtrą – kad mums kuo rečiau reikėtų naudoti dujinės generacijos elektrą. Skatinsime energijos iš atsinaujinančių išteklių decentralizuotos gamybos energetiką, vystomą fizinių asmenų, mažų ir vidutinių įmonių, smulkiųjų bei vidutinių ūkininkų, atsinaujinančios energetikos bendrijų. Skatinsime biodujų ir biometano gamybos bei vartojimo Lietuvos transporto ir pramonės sektoriuose tolesnę plėtrą, suteikdami žemdirbiams ir kaimo bendruomenėms galimybę gauti papildomų pajamų. Toliau skatinsime gaminančius vartotojus įsirengti/įsigyti saulės elektrines, taip pat įsirengti elektros akumuliacijos baterijas ir elektromobilių įkrovimo stoteles. Pereinant nuo elektros energijos dvipusės apskaitos būdo prie vadinamojo grynojo atsiskaitymo būdo atsižvelgsime į fizinių asmenų saulės elektrinių

atsipirkimo laikotarpį. Susidarantį saulės ir vėjo elektros generacijos perteklių naudosime žaliojo vandenilio gamybai tam, kad patenkintume chemijos pramonės ir sintetinių degalų gamybos poreikius. Nedelsdami perkelsime ES elektros rinkos reformos paketo nuostatas, formuodami tokią reguliacinę aplinką, kuri leistų vystytojams investuoti į atsinaujinančios energetikos plėtrą patiriant mažiausią galimą verslo riziką, kartu užtikrindami elektros vartotojų apsaugą nuo elektros kainų padidėjimo.

Neatidėliotinai būtina didinti elektros tinklo tvarumą ir lankstumą. Kad elektros sistema funkcionuotų tinkamai ir tvariai, reikalingas patikimas elektros tiekimo tinklas, todėl spartinsime elektros galios pajėgumų statybą ir elektros linijų kabeliavimą bei išmaniojo elektros tinklo diegimą. Spartinsime naujausių elektros energijos kaupimo technologijų (baterijų) diegimą ir skirstymo tinklų plėtrą, leidžiančią prijungti daugiau smulkių saulės ir vėjo elektrinių, o taip pat įrengti daugiau viešųjų elektromobilių krovimo stotelių prie daugiabučių namų. Įdiegsime tokią elektros kainodarą, kuri skatintų investicijas į kaupimo baterijas, elektromobilių išmanųjį krovimą žemiausių kainų laikotarpiu, o ateityje – ir žalio vandenilio gamybą, bei sudarysime galimybes užsidirbti iš lankstaus elektros vartojimo. Galinsime elektros vartotojus pagal savo poreikius rinktis elektros tiekėją, nebūtinai vieną. Visiems vartotojams bus leista bet kada sugrįžti į visuomeninį ar garantinį tiekimą (kaip ir iš jo bet kada pereiti pas nepriklausomus tiekėjus). Smulkiesiems vartotojams elektros tiekimo liberalizacija privalomai nebebus vykdoma. Sudarysime sąlygas verslui vystyti tiek viešojo, tiek privataus (individualaus), tiek ir vandens transporto priemonėms būtinų elektros įkrovimo ir biometano bei vandenilio užpildymo stotelių tinklą.

Sieksime tvarios ir prieinamos šilumos energijos visiems. Atnaujinsime ir modernizuosime centrinio šildymo sistemas: skatinsime modernių biokuro katilų ir šilumos siurblių bei saugyklų įrengimą, atliekinės šilumos panaudojimą ir inovacijas, pvz. geotermiją, dalyvavimą elektros balansavimo rinkoje – tai leistų mažinti šilumos kainas vartotojams. Skirsime valstybės dotacijas nedidelių savivaldybių katilinių atnaujinimui, taip pat remsime šilumos siurblių įrengimą individualių namų ūkiuose. Remsime ūkininkų ir smulkaus verslo investicijas į miško pramonės atliekų sutvarkymą ir miško kirtimo atliekų išėmimą iš miško biokuroi gaminti, garantuojant tvarumą.

Plėtosime ekologišką transportą. Priimsime strateginius sprendimus dėl infrastruktūros plėtos plečiant ir jungiant kelių bei pėsčiųjų takų tinklą ir juos pritaikant elektra, biometanu ir kitais atsinaujinančiais degalais varomoms transporto priemonėms. Skatinsime darnų judumą miestuose, plėsdami pėsčiųjų ir dviračių takų tinklą, viešojo transporto ir dalijimosi paslaugų prieinamumą, elektrinio ir kitų rūšių švaraus ir ekologiško transporto infrastruktūrą ir skirtingų judumo priemonių suderinamumą. Rūpinsimės triukšmo ir nuodingų teršalų patekimo į aplinką prevencija. Plėsimės triukšmo sienelių naudojimą miestuose ir gyvenvietėse. Gyventojus būtina labiau skatinti vietoj dabar naudojamų taršių automobilių įsigyti elektrinius arba hibridinius automobilius, arba mažiau taršius benzininius automobilius. Diegsime išmaniąsias technologijas, kad būtų padidintas kelių pralaidumas ir sumažinti transporto kamščiai miestuose.

Rūpinsimės kelių eismo saugos infrastruktūros kokybe ir eismo sauga. Sukursime efektyvią kelių eismo saugos sistemą, grįstą infrastruktūros gerinimo sprendimais (sankryžų rekonstravimas, viadukų ar požeminių perėjų statyba, kelių ženklavimas ir apšvietimas, inžinerinės greičio valdymo priemonės) bei visuomenės saugios elgsenos keliuose ugdymo sprendimais. Įgyvendinsime eismo saugumą užtikrinančias bei traumatizmą mažinančias priemones keliuose, ypatingą dėmesį skirdami „juodųjų dėmių“ pašalinimui. Vykdydysime plačią visuomenės švietimo kampaniją saugaus eismo temomis.

Gerinsime susisiekimą regionuose. Užtikrinsime ne didmiesčiuose gyvenančių žmonių bazinius susisiekimo poreikius, praktiškai įgalinsime pažeidžiamus ir vienišus žmones, neturinčius automobilio, pasiekti jiems būtinas paslaugas. Dabartinės vyriausybės įvykdyta viešojo susisiekimo transporto reforma itin sumažino atokiau gyvenančių žmonių galimybes pasiekti rajono centrus, respublikines ligonines, ypatingai sumažino susisiekimo galimybes tarp skirtingų apskričių savivaldybių. Tarp miestinių maršrutų skaičius ženkliai sumažėjo. Todėl siūlydysime plėsti viešojo transporto sistemą, sudarydami svarbių tarp miestinių maršrutų sąrašą, juos įteisindami, taip pat užtikrindami viešojo transporto įperkamumą per taiklią lengvatų sistemą. Siekdami paskatinti kiek galima daugiau gyventojų naudotis viešuoju transportu ir tuo pačiu mažinti naftos degalų vartojimą ir CO₂ išmetimus Lietuvoje, didinsime subsidijas viešajam transportui. Užtikrinsime viešojo transporto prieinamumą tose vietovėse, kuriose komerciniu požiūriu viešas transportas neatsiperka. Didinsime viešojo transporto finansavimą iš tvarių šaltinių, kurie galėtų ilgai pakeisti mažėjančią ES paramą. Skatinsime viešojo transporto priemonių atnaujinimą pereinant prie vietinės atsinaujinančios energijos vartojimo – elektros, biometano ir kitų atsinaujinančių degalų.

Didelį dėmesį skirsime kelių priežiūrai. Būtinai skaidrus, pakankamas ir stabilus finansavimas sausumos kelių ir tiltų priežiūrai, atnaujinimui ir vystymui, aiški ir skaidri kelių ir tiltų techninės būklės vertinimo tvarka. Didinsime finansavimą kelių priežiūrai, kapitaliniam remontui, žvyrkelių asfaltavimui, apšvietimo plėtrai, išmaniųjų eismo saugos sistemų diegimui keliuose. Ieškosime naujų kelių finansavimo šaltinių. Kelių priežiūros ir statybos strategiją ir konkrečius darbus derinsime su savivaldybėmis ir regionų plėtros tarybomis. Sieksime, kad per gyvenvietes einantys žvyrkeliai būtų asfaltuoti.

Plėtosime saugią ir aplinką tausojančią geležinkelių infrastruktūrą, kurią modernizuosime ir elektrifikuosime, skatinsime atsinaujinančios energijos naudojimą, atversime duomenis apie infrastruktūros būklę, stebėseną ir plėtrą. Gerinsime keleivių vežimo paslaugas ir plėsimės keleivinių traukinių maršrutų geografinę aprėptį. Didinsime paslaugų prieinamumą ir suderinamumą su kitų transporto paslaugų tiekėjų maršrutais, pritaikysime paslaugas žmonėms su negalia ir judėjimo problemų turintiems keleiviams. Į 1520 mm vėžės tinklą diegsime ES standartais pagrįstus sprendimus, kad mažintume priklausomybę nuo Geležinkelių bendradarbiavimo organizacijos (OSJD) standartų ir technologijų. Saugioms ir patogioms kelionėms vykdyti atnaujinsime keleivinių traukinių parką, sutrumpinsime kelionės laiką, įdiegsime vieną bendrą bilietų sistemą visoms transporto rūšims.

Plėsimė integraciją į Europos Sąjungos krovinių ir keleivių vežimo rinkas. Įgyvendindami „Rail Baltica“ projektą, įrengsime papildomus privažiuojamuosius kelius. Integruosime 1520 mm ir 1435 mm vėžės linijas į bendrą keleivių ir krovinių tinklą. Plėsimė Šiaurės ir Baltijos jūros krovinių vežimo geležinkeliais bei nacionalinio saugumo tikslams gyvybiškai svarbius koridorius, plėtosime logistikos centrus ir įvairiarūšio transporto terminalus, naudosisime bendrus keitimosi informaciniais duomenimis standartus, stiprinsime partnerystę su kaimyninėmis ir kitomis ES šalimis. Kartu su ES šalimis narėmis ir kandidatėmis toliau plėtosime Trijų jūrų (Baltijos, Juodosios ir Adrijos) iniciatyvą, skirtą ES šiaurės ir pietų krypties susisiekimui ES rytinėje dalyje gerinti.

Užtikrinsime pašto ir skaitmeninių paslaugų prieinamumą. Sieksime, kad valstybė pašto paslaugų vartotojams suteiktų kokybiškas, nenutrūkstamas ir universalias paslaugas visoje šalies teritorijoje, įskaitant kaimo vietas. Skatinsime e. paslaugų plėtrą. Gyvenvietėse, kuriose gyvena daugiau nei 200 asmenų, bus pastatyti universalūs bankomatai ir paštomatai.

Sieksime plėtoti antžeminio, oro ir vandens **bepiločių transporto priemonių** eismo valdymo infrastruktūrą, užtikrinančią sklandžią bepilotės transporto priemonės ir aplinkos komunikaciją, tarpusavio duomenų apsikeitimą, saugaus judėjimo reglamentavimą, reikiamų duomenų bazių sukūrimą.

Vidaus vandens transportas. Skirsime deramą finansavimą, kad sudarytume sąlygas aktyviai verslo, turizmo, susisiekimo laivybai vidaus vandenyse. Skatinsime atsinaujinančių šaltinių varomų vandens transporto priemonių įsigijimą ir naudojimą, ribosime naftos degalais varomų transporto priemonių naudojimą saugomose teritorijose.

Laikysimės **strateginio požiūrio į jūrinę ekonomiką**, derindami perspektyvias investicijas su aplinkosauginiais reikalavimais. Skatinsime, kad būtų kuriami papildomi Klaipėdos valstybinio jūrų uosto infrastruktūros pajėgumai naujų Vakarų krypties krovinių pritraukimui, pridėtinės vertės paslaugų bei gamybos plėtrai ir konkurencingumo didinimui. Be kitų svarbių darbų, verta išskirti vėjo elektrinių surinkimo bei sandėliavimo veiklas uoste ar jo prieigose, bendro naudojimo uosto prieigų infrastruktūros plėtrą, krantinių rekonstrukciją. Skatinsime aplinkai draugiškų degalų naudojimą bei žaliųjų laivybos koridorių, ekologiškų technologijų diegimą, kurie paspartintų laivybos pramonės dekarbonizaciją. Skatinsime, kad Klaipėdos jūros uostas kuo aktyviau įsijungtų į ES mėlynosios ekonomikos iniciatyvą.

Gyvybingas kaimas, konkurencingas ir tvarus žemės ūkis

Parengsime **darnios bioekonomikos plėtros strategiją**. Jos tikslų pasiekimui užtikrinsime tvarias finansavimo *programas per valstybinio plėtros banko lengvatines paskolas*. Padėsime transformuoti mūsų pirminės gamybos bei perdirbimo sektorius į aukščiausią pridėtinę vertę kuriančią bei ženkliai prie BVP augimo prisidedančią ekonomikos dalį. Apsirūpinimą maistu laikysime prioritetiniu klausimu.

Užtikrinsime tvarią žemės ūkio, žuvininkystės ir maisto produkcijos gamybą ir gerinsime jos konkurencingumą bei eksportą. Bendradarbiaudami su investuotojais, mokslininkais, nevyriausybinėmis organizacijomis ir žemdirbių savivalda, siūlysime inovatyvias priemones žemės ūkio produktų perdirbimui į aukštesnės pridėtinės vertės produktus. Remsime konkurencingų ūkių, gebančių gaminti aukštos kokybės sveiką ir saugią produkciją, kūrimąsi ir plėtrą, o taip pat ekologiškų, nacionalinės kokybės ir tradicinių produktų gamybą. Prioritetą skirsime žemdirbių įsteigtiems žemės ūkio kooperatyvams, skatinsime juos investuoti į perdirbimą, rinkodarą, inovatyvių produktų gamybą. Klimato kaita, biologinės įvairovės nykimas, apsirūpinimo maistu saugumas ir žmonių sveikata yra tarpusavyje susiję aspektai ir turi būti sprendžiami kartu, tačiau neperkeliant visos naštos tik ūkininkams. Taikysime ilgalaikes ir kompleksines priemones, užtikrinančias ūkininkams planavimo tikrumą ir garantijas, siekiant išlaikyti ir, prireikus, padidinti maisto gamybą. Sukursime ilgalaikę integruotą strategiją, kuria būtų skatinamas vietos maisto gamybos pajėgumų plėtojimas ir stiprinimas.

Plėtosime žemdirbių konsultavimo sistemą. Užtikrinsime konsultavimo paslaugų prieinamumą ūkininkams, ypač smulkiems, vidutiniams ir jauniems ūkininkams. Sieksime mokslo, mokymo ir konsultavimo bendradarbiavimo diegiant žemės ūkio produkcijos gamybos efektyvinimo sprendimus, mokslo rekomendacijas į gamybą, skatinant gamybos efektyvumą, didinant šalies žemės ūkio sektoriaus konkurencingumą ir užtikrinant maisto saugą. Inicijuosime bei finansuosime bioekonomikos klasterių bei pramonės parkų regionuose atsiradimą, taip sukurdami papildomų gerai apmokamų darbo vietų. Dėsime visas įmanomas pastangas trumpinti maisto tiekimo grandines. Taip sudarysime kuo palankesnes sąlygas Lietuvos ūkininkams parduoti dalį žemės ūkio ir maisto produktų tiesiogiai galutiniams vartotojams. Tam būtina didinti investicijas į infrastruktūrą (turgavietes, logistikos centrus, kooperatines parduotuves, sandėlius ar saugyklas) ir į šias trumpąsias maisto tiekimo grandines įtraukti kuo platesnį suinteresuotųjų dalyvių ratą. Peržiūrėsime žemės ūkio kooperatyvų teisinę bazę. ES šalių narių pavyzdžiu sieksime reglamentuoti, kad pirminės grandies maisto produktų augintojams už užaugintą, pagamintą produkciją būtų sumokama ne mažesnė nei savikaina kaina.

Stiprinsime smulkiųjų ir vidutinių ūkių bei jaunųjų ūkininkų vaidmenį įgyvendinant žemės ūkio ir kaimo politiką. Privalome išsikovoti tiesioginių išmokų suvienodinimą žemdirbiams ES lygiu ir jų teisingą paskirstymą šalies viduje smulkiųjų ir vidutinių ūkių bei jaunųjų ūkininkų naudai. Užtikrinsime teisingesnę šių išmokų sklaidą bei investicinės paramos prieinamumą mažiems ir vidutinio dydžio ūkiams bei jaunesiems ūkininkams. Skatinsime jaunųjų ūkininkų įsikūrimą, jiems teikdami prioritetą ir sukurdami atskiras paramos schemas pagal įvairias ES ir nacionalinės paramos priemones, kurios skatintų kartų kaita kaime, derinant finansinę paramą, mokesčių lengvatas ir paskatas, užtikrinant kaimo žemės rinkos skaidrumą ir priėjimą prie žemės ir kreditų. Per horizontalias regionų plėtros strategijas sudarysime kaimo vietovėse tinkamas gyvenimo sąlygas jauniems ir naujiems ūkininkams bei jų šeimoms, užtikrindami geresnį susisiekimą, kokybiškas ir artimas švietimo, sveikatos priežiūros, laisvalaikio ir kultūros paslaugas ir skaitmeninę plėtrą. Taip pat stiprinsime smulkiųjų ir vidutinių ūkių bei jaunųjų ūkininkų savivaldos atstovų administracinius gebėjimus, kad būtų didinamas jų vaidmuo įgyvendinant žemės ūkio ir kaimo politiką. Stiprinsime ir remsime žemdirbių savivaldą, regionines, sektorines bei nacionalines organizacijas. Stiprinsime socialinį dialogą ir jo visų dalyvių įtrauktį į galutinių sprendimų priėmimą. Sieksime socialiai, ekonomiškai ir gamtos apsaugos atžvilgiu subalansuotų sprendimų.

Sieksime kiek įmanoma labiau **supaprastinti administracinius reikalavimus ūkininkams**, panaikindami jų dubliavimąsi, skatindami preventyvų švietimą, savikontrolės sistemas bei labiau į esmines problemas orientuotas patikras. Išnaudosime skaitmenines duomenų bazes. Sieksime sukurti vieną bendrą duomenų kaupimo ir jų panaudojimo sistemą, sieksime panaudoti turimus duomenis planavimui, rizikų vertinimui, paramos priemonių modeliavimui ar paramos skyrimui, ateities sprendimų modeliavimui. Investuosime į didesnės apimties kasmetinius valstybės užsakomus žemės tyrimus. Skaitmenizuosime sukauptų tyrimų rezultatus.

Padėsime ūkiams spręsti **ekstremalių reiškinių ir kitų žemės ūkio rizikų valdymo** problemas, skatinsime investicijas į prevencines biologinės saugos priemones. Taip pat skatinsime žemės ūkio veikla užsiimančius subjektus naudotis pasėlių, augalų ir gyvūnų draudimu, kuris sumažintų riziką dėl neprognozuojamų meteorologinių sąlygų bei ligų protrūkio. Pertvarkysime valstybinio maisto rezervo kaupimo sistemą, kad ir mažesnieji augintojai bei gamintojai galėtų tapti potencialiais tiekėjais. Praplėsime saugotinių produktų sąrašą. Sieksime valstybės mastu išspręsti rūgščių dirvų kalkinimo problemą. Tam inicijuosime tvaraus dirvožemio valdymo programos parengimą bei įgyvendinimą, kurios tikslas būtų tas, kad visi žemės ūkio dirvožemiai būtų tvariai tvarkomi. Taip pat būtina rasti valstybės ir ES lėšų kompleksinės visuotinės melioracijos rekonstravimo programos parengimui ir įgyvendinimui. Skatinsime mažinti pesticidų naudojimą (juos palaipsniui keičiant biologiniais preparatais), suaktyvinsime kovą su nelegalių pesticidų platintojais. Taip pat sieksime mažinti mineralinių (cheminių) trąšų naudojimą ir didinti organinių trąšų naudojimą. Skatinsime plėtoti ekologinių ūkių plotus, taikyti pažangias sėjomainas, diegti pažangias agrotechnologijas. Ypatingai skatinsime ekologinių ūkių užaugintos produkcijos vartojimą, mažinsime biurokratinę našta ekologiniams ūkiams. Sustabdysime ekologinių ūkių plotų nykimą ir skatinsime juos vėl augti.

Palaikome klestinčių kaimų idėją. Remsime vietos iniciatyvas, kurios skatins verslumą ir užimtumą kaime bei užtikrins šių iniciatyvų tęstinumą. Taip pat pasisakome už papildomas paskatas bendruomeniniam ir socialiniam verslui kurtis, kuris negali mažose gyvenvietėse išsilaikyti rinkos sąlygomis. Įsipareigojame užtikrinti žemės ūkio kooperatyvų veiklos finansavimą, teikti ES ir nacionalinę paramą, lengvatines paskolas. Ambicingai investuosime į biodujų jėgainių plėtrą, taip sudarydami sąlygas ne tik vietinio atsinaujinančio kuro gamybai, bet ir *suteikdami ūkiams galimybę rinktis organinės kilmės trąšas.*

Aplinkos puoselėjimas ir jos išteklių tausojimas

Rūpindamiesi miestų ir gyvenviečių ekologija, remsime žmonių sveikatai ir aplinkai saugų bei efektyvų atliekų tvarkymą ir racionalų atliekų medžiaginių ir energetinių išteklių naudojimą, daiktų dalijimąsi ir taisymą. Oro kokybė privalo atitikti standartus ir nekelti rizikos žmonių sveikatai ir aplinkai. Ypač aktualu įtvirtinti ne tik miestų plėtros, bet ir tankinimo saugiklius. Griežtai reaguosime į neteisėtas statybas ir valstybinės žemės užėmimą. Esminis dėmesys turi būti skiriamas viešųjų erdvių ir žaliųjų plotų išsaugojimui, taip pat darnaus judumo priemonių diegimui. Būtina diegti priemones, apsaugančias žmones nuo žalingo triukšmo poveikio jų sveikatai itin intensyvaus transporto judėjimo vietose. Atnaujinsime ir užbaigsime asbestinių stogų pakeitimo programą. Spręsimė sodininkų bendrijoms aktualius klausimus, tokius kaip kelių tvarkymas, aprūpinimas geriamu vandeniu, nuotėkų šalinimas.

Didinsime miškingumą. Sukursime ir įteisinsime Lietuvos miškų strategiją. Formuosime miškų politiką, paremtą daugiatiškliu, gamtai artimu miškininkavimo modeliu. Diegsime priemones, skatinančias didinti Lietuvos miškingumą iki 2030 m. bent iki 35 proc. Padidinsime naujai įveisiamų miškų plotus, tobulinsime savaime apželiančių ir naujai įveistų miškų plotų pripažinimo miškais tvarkas. Sukursime fondą, skirtą plėsti valstybės valdomų miškų plotus įsigyjant parduodamus miškus. Įvedant naujus suvaržymus privačiuose miškuose, būtina numatyti sąžiningą kompensavimą.

Skatinsime investicijas į Lietuvos medienos pramonę ir biomasės energetiką, siekdami racionaliai panaudoti vietinius atsinaujinančius miškų medienos išteklius. Skatinsime inovacijų diegimą miškininkystėje ir aukštesnės vertės produktų gamybą iš miško žaliavų. Turime didinti būtent šių produktų, o ne žaliavų, iš kurių jie gaminami, eksportą. Vykdamy pokyčius, darančius įtaką Lietuvos miškų ūkio ir medienos pramonės sektoriams, juos grįsime kaštų ir naudos analize bei vengsime radikalių veiksmų, griaunančių šalies ekonomiką. Prioritetas saugomų teritorijų miškuose – saugomoms vertybėms, o ne ūkinei veiklai. Ribojimai ūkinei veiklai ir saugomų teritorijų ribos bus numatomi, remiantis moksliniais tyrimais. Saugomų teritorijų plėtra, apsauga, monitoringas ir ūkinės veiklos ribojimai juose ir greta jų bus įgyvendinami skaidriai, galiojančių teisės aktų numatyta tvarka.

Decentralizuosime miškotvarką, siekdami Miškų urėdijai patikėto valstybės turto efektyvaus naudojimo, kad jis būtų ne tik pelningas, bet ir užtikrintų socialinę, rekreacinę bei aplinkosauginę naudą. Iš esmės peržiūrėsime valstybinių miškų sektoriaus valdymą, į valdymo procesus įtraukdami kuo daugiau sektoriaus darbuotojų atstovų ir visuomeninių organizacijų. Atkursime miškininko profesijos prestižą. Ypatingą dėmesį skirsime tiesioginį darbą miške dirbančiųjų sveikų ir saugių darbo sąlygų gerinimui, siekdami pritraukti aukščiausios kvalifikacijos specialistus ir išsaugoti esamus kvalifikuotus miškininkystės specialistus.

Užtikrinsime biologinės įvairovės apsaugą. Išsaugosime ir padėsime atsikurti miško ekosistemoms, atviroms buveinėms, vandenų buveinėms. Didinsime visuomenės įtrauktį į pačių vertingiausių teritorijų apsaugą. Užtikrinsime maksimalią saugomų rūšių apsaugą, siekdami išsaugoti ir atkurti nykstančių ar grėsmę patiriančių rūšių populiacijas. Stambiuose dirbamos žemės masyvuose skatinsime įvesti apsaugines augalų zonas, kurios prisidėtų prie bioįvairovės išsaugojimo teritorijose. Sukursime ir įdiegsime biosferos rodiklių matavimo ir priežiūros sistemą. Atliksime tinkamą apskaitomų medžiojamų žvėrių inventorizaciją. Užtikrinsime, kad medžioklės veikla atliktų medžiojamų žvėrių savalaikio reguliavimo funkciją, stabdytų invazinių rūšių ir infekcijų plitimą bei leistų tinkamai apsaugoti miško ir žemės naudmenas nuo medžioti galimų žvėrių daromos žalos. Skatinsime medžiotojų ir vietos bendruomenių bendradarbiavimą.

Rūpinsimės gyvūnų gerove. Solidariai visuomenei rūpi ne tik žmonių solidarumas, bet ir gyvūnų, gyvenančių greta mūsų, apsauga. Imsimės realios gyvūnų gerovės kontrolės, įtraukdami nevyriausybinės organizacijas bei ekspertus. Užtikrinsime naminių gyvūnų apsaugą, taip pat neišvengiamą atsakomybę už smurtą prieš gyvūnus. Diegsime moksliniais tyrimais paremtus gyvūnų gerovės standartus visose su gyvūnais susijusiose veiklos srityse. Skirsime deramą dėmesį ir reikalingų lėšų Baltijos jūros eutrofikacijos problemai spręsti, aktyviai dalyvausime Baltijos jūros regiono valstybių organizacijos veikloje, skirtojekovai su jūros užterštumu, taip pat pasaulinių karų padarinių likvidavimui. Vykdysime Baltijos jūros faunos ir floros apsaugą, ieškosime priemonių invazinių žuvų populiacijai mažinti, dėsime visas pastangas, kad mažėtų Baltijos jūros „juodųjų (negyvųjų) zonų“ plotai.

Suvaldysime vidaus vandenų taršą. Peržiūrėsime trąšų ir kitų intensyviai žemdirbystei naudojamų aplinkai agresyvių augalų apsaugos priemonių naudojimo normas, tręšimo planavimo reguliavimą. Skatinsime tikslingą pesticidų, herbicidų, fungicidų naudojimą, paremtą moderniomis agrotechnologijomis, bei sieksime mažinti jų naudojimą žemės ūkyje, viešųjų erdvių, pakelių, šaligatvių priežiūrai. Imsimės griežtesnės teršėjų nuotekomis, taip pat miestų nuotekų valymo

**Social-
demokratai**